

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»
ΕΤΟΣ 42ο • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 166 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2019 • ISSN 1106-2118

ΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟ 1933

**ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΑ «ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ» ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ
ΚΑΝΝΑΒΟΥΡΓΕΙΟΝ «ΕΔΕΣΣΑ Α.Ε.»**

ΟΙ ΠΑΡΑΤΑΞΙΑΚΕΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ (1671 - 1918)

κάθε μέρα **ΣΤΗΝ ΟΘΟΝΗ* ΣΑΣ!**

όλα τα νέα και οι δραστηριότητες του συλλόγου
καθημερινά στις οθόνες σας με ένα κλικ!

παλαιά τεύχη του περιοδικού «Νιάουστα»
σε ψηφιακή μορφή για το αρχείο σας

* ιστοσελίδα διαθέσιμη σε όλους τους Η/Υ, tablet pc & smartphones
email: niaousta@gmail.com

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2019
Ετος 42ο - Τεύχος 166

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοϊδης
Δημήτρης Πάζος
Γιώργος Μάλλιος
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλικά
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρασιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. & Fax: 23320 41319

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ E-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):
GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00
Συνδρομή εσωτερικού: €20,00
Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118
Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

«Το Πάρκο της Νάουσας». Φωτό: Νίκος
Μπάμπας.

Τεύχος Νο 166 Περιεχόμενα

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2019

04 Editorial

06 Τάκη Μπάιτση

Ζυμώσεις για τις δημοτικές εκλογές του 2013

10* Αλέξανδρου Οικονόμου (επιμέλεια)

Ναουσαίοι επιχειρηματίες στην Έδεσσα: Κανναβουργείον «Έδεσσα Α.Ε.»

18 Ρένας Κύρκα

Ματιές στα «Ηθικά Νικομάχεια» του Αριστοτέλη

26 Στέργιου Αποστόλου (βιβλιοπαρουσίαση)

Οι παρταξιακές αντιπαραθέσεις στη Νάουσα (1671 - 1918)

31 Ελένης Δροσίδου

Σε ιδίωμα τοπικό: «Όλα τώρα γίνηκαν αλλιώτικα»

32 Γεωργίου Δούδου

**Η ίδρυση της Νάουσας της Μακεδονίας: Μια περίπτωση νεοελληνικής
μυθοπλασίας και φοβικής άρνησης της ιστορίας**

36 Θωμά Γαβριηλίδη

«Με τους κατοίκους της αγάλλεται η πόλη»

38 Γιώργου Κασαπίδη

Η φωλιασμένη (διήγημα)

40 Δημήτρη Κ. Στυλιανίδη

Η συμβολή της άσκησης στην υγεία των ανθρώπων

Κάπου κάπου στο περιοδικό μας βρίσκουν στέγη μικρές αφηγήσεις και προσωπικές ιστορίες που γράφονται στο παρόν, αλλά στρέφουν το βλέμμα στο παρελθόν, ίσως για να το ξεπεράσουν.

Κάπου κάπου φανερώνεται μπροστά μας ένας μικρός θησαυρός, ένα καθόλα αξιοπρόσεκτο διήγημα, ένα διήγημα που ακολουθεί τους κανόνες αυτού του λογοτεχνικού είδους κατά γράμμα και τότε είναι διπλή η χαρά μας που ο συγγραφέας συντοπίτης μας μάς το εμπιστεύεται και μας επιτρέπει να το μοιραστούμε με τους αναγνώστες μας.

Εξάλλου ένα περιοδικό αυτή τη δυνατότητα την έχει από άποψη ύλης και σελιδοποίησης και πιστεύουμε πως τα μικρά διηγήματα, που μας εμπιστεύονται οι συγγραφείς συμπολίτες μας, γοη-

τεύουν και διεγείρουν συναισθήματα με τον τρόπο της ποίησης, με μιαν ανάσα δηλαδή, μια καθισιά, όπως έλεγε ο Πόε για το διήγημα.

Το διήγημα είναι μια μικρή ιστορία με αρχή, μέση και τέλος, με κυρίαρχο πλαίσιο (χώρος, χρόνος), με χαρακτήρες – πολλές φορές με έναν χαρακτήρα- που εκδηλώνεται μέσα από συγκεκριμένα περιστατικά, με αλληλουχία πλοκής και προσεκτικά επιλεγμένες λεπτομέρειες που εξυπηρετούν την εντύπωση που θέλει να δώσει ο συγγραφέας, με αισθητή κλιμάκωση που οδηγεί στην κορύφωση στο τέλος, σε ένα ανώτατο σημείο έντασης και ενδιαφέροντος για τον αναγνώστη.

Το διήγημα αφορά συνήθως δράματα της καθημερινότητας, που συντελούνται σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο και μπορεί να περι-

κλείει ενεργή αφήγηση ή στάσιμη εξομολόγηση. Είναι η πεζογραφία της μιας εντύπωσης και του κοφτερού συναισθηματικού υπαινιγμού.

Ο Γρηγόρης Ξενόπουλος το 1889 έγραφε για το διήγημα ως λογοτεχνικό είδος: *«Η κοινωνία έχει χρείαν του διηγήματος, όπως του Σχολείου και του Θεάτρου. Τα δάκρυα, όσα δύναται ν' αποσπάση από οφθαλμών, ανικάνων άλλως να κλαύσωσιν, είνε αδάμαντες αληθείς ποτέ δ' οι παλμοί των ευαισθήτων καρδιών δεν επιταχύνονται ανωφελώς υπό ιεράς θέρμης και συγκινήσεως»*. Ένα τέτοιο διήγημα έχουμε την τιμή να δημοσιεύουμε σήμερα στη «Νιάουστα». Το διήγημα του Γιώργου Κασαπίδη «Η Φωλιασμένη».

Πέραν του διηγήματος του Γιώργου Κασαπίδη επισημαίνουμε ακόμα ένα κείμενο ανάμεσα σε όλα τα άλλα, τα πολλά και ενδια-

φέροντα πιστεύουμε, που συνθέτουν την ύλη του παρόντος τεύχους. Είναι το κείμενο της Ρένας Κύρκα για τον Αριστοτέλη και τα «Ηθικά Νικομάχεια», ένα κείμενο που, αν διαβαστεί προσεκτικά, μπορεί να μας βοηθήσει να δούμε ποιοί είμαστε και πώς μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι και ίσως να βελτιώσει τα κριτήριά μας ως προς τη συμμετοχή και τις επιλογές μας στις προσεχείς αυτοδιοικητικές εκλογές.

Για κάποιες τέτοιες παλιότερες εκλογές του 1933 μας μιλά το σημείωμα του Τάκη Μπαίτση, με αφορμή μια επιστολή του πρώην Δημάρχου Νάουσας Θωμά Αρνή σχετικά με τις παρασκηνιακές διεργασίες που προηγήθηκαν, ενώ ο Στέργιος Αποστόλου μας δίνει περιληπτικά πτυχές από τις παραταξιακές αντιπαραθέσεις στη Νάουσα από το 1671 μέχρι το 1918.

Η ΕΥΓΕΝΙΑ ΖΑΛΙΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΙ ΤΑ ΝΑΟΥΣΑΪΚΑ ΥΦΑΝΤΑ ΖΙΛΙΑ

Μετά την έκδοση της εξαιρετικής μελέτης της για τις φορεσιές της Νάουσας, η αεικίνητη Ευγενία Ζάλιου ξεκίνησε και καταγράφει τα μοναδικά υφαντά ζιλιά της Νάουσας, έργα των χεριών των Ναουσαίων τεχνιτριών του αργαλειού από τον 19ο αιώνα μέχρι το 1940. Πρόκειται για δημιουργήματα με κεντήματα στον αργαλειό, μοναδικά στον ελλαδικό χώρο, όπου απεικονίζονται μαστραπάδες και διάφορα πουλιά (χελιδόνια, πέρδικες, μπεκάτσες, χήνες κ.ά.). Η κ. Ζάλιου, που με τόσο μεράκι αγωνίζεται για την ανάδειξη και προβολή της παράδοσής μας παρακαλεί όσους συμπολίτες μας διαθέτουν τέτοια ζιλιά να επικοινωνήσουν μαζί της (κινητό 6936431168) προκειμένου να τα φωτογραφήσει και στη συνέχεια να περιληφθούν στο υπό έκδοση ειδικό Λεύκωμα.

Συμπληρώνοντας το παζλ της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Ναουσαίων στις αρχές του 20ου αι. ο Αλέξανδρος Οικονόμου ξεκινά στο τεύχος αυτό την παρουσίαση των δραστηριοτήτων Ναουσαίων επιχειρηματιών στην Έδεσσα, με το Κανναβουργείο «Έδεσσα Α.Ε.» ενώ προγραμματίζονται και άλλες τέτοιες παρουσιάσεις στα επόμενα τεύχη.

Μια διαφορετική προσέγγιση της ίδρυσης της Νάουσας επιχειρεί ο Γιώργος Δούδος ενώ ο Δημήτρης Στυλιανίδης αναφέρεται στα ωφέληματα της άσκησης στην υγεία. Τέλος, ένα μικρό επίγραμμα από την αρχαιότητα παρουσιάζει και αναλύει με γλαφυρότητα ο Θωμάς Γαβριηλίδης και η Ελένη Δροσίδου μας μεταφέρει «σε ιδίωμα τοπικό» σε άλλες, όχι και τόσο παλιές, εποχές.

Καλή ανάγνωση

Προεκλογική ομιλία του υποψηφίου Δημάρχου
Φιλώτα Κόκκινου στην «Ομόνοια» το 1933

ΖΥΜΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1933

Οι κάτοικοι της Νάουσας όπως και πολλών άλλων περιοχών της αχανέστατης τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είχαν το προνόμιο να εκλέγουν τους δημοτικούς τους άρχοντες και ο αρχηγός τους ονομαζόταν «Μπασμπουγί». Δημιουργούνταν διάφορες φατρίες (παρατάξεις) μέσα από τις οποίες με τις ζυμώσεις και τις συζητήσεις προέκυπταν τα ψηφοδέλτια. Πολύ πριν την απελευθέρωση της πόλης το 1912 οι παραταξιακές διαμάχες για την ανάληψη της εξουσίας είχαν φτάσει στο αποκορύφωμά τους.

Γράφει ο
Τάκης Μπαίτσας

Το φαινόμενο αυτό συνεχίστηκε και στην περίοδο του μεσοπολέμου. Τότε στην πόλη μας την συντριπτι-

κή πλειοψηφία είχε το λαϊκό κόμμα, το «φιλοβασιλικό». Την εποχή αυτή εμφανίζεται και το αντίπαλο δέος,

«οι φιλελεύθεροι». Εκπρόσωπος του βασιλικού κόμματος ήταν ο Γεώργιος Περδικάρης, ο αποκαλούμενος Τζων. Τοποτηρητής του χώρου του για όλη την Βόρειο Ελλάδα, πανίσχυρος στον τόπο και αναγνωρισμένος για την τιμιότητα και την δυναμικότητα του στην κοινωνία. Εκλέγεται Δήμαρχος το 1924. Οι Φιλελεύθεροι προβληματίζονται στο πως θα τον αντιμετωπίσουν. Οι πρώην Δήμαρχοι και τοπικοί άρχοντες θεωρούνται παρωχημένοι. Αναζητούν ένα νέο πρόσωπο που θα ηγηθεί της παράταξης τους. Το ψάχνουν ανάμεσα στις πλούσιες οικογένειες για να γίνει πλήρως αποδεκτό. Μεταξύ των νέων που εκτιμούν ότι τους ενδιαφέρει η πόλη εντοπίζουν το 1928 τον Φιλώτα Κόκκινο, ο οποίος έχει επιστρέψει από την Αίγυπτο και διατηρεί εμπορικό οίκο των επιχειρήσεων της οικογένειας στον Πειραιά. Από αναφορές της εποχής φαίνεται ότι ο νεαρός τότε Φιλώτας ενδιαφέρεται για τα κοινά του τόπου. Συγκатаλέγεται μεταξύ των χορηγών για την έκδοση της ιστορίας της πόλεως του Ευσταθίου Στουγιαννάκη το 1925. Επισημαίνουμε ότι με τον Τζων ήταν πρώτα ξαδέλφια. Η μητέρα του Τζων ήταν το γένος Κοκκίνου. Αυτή η συγγένεια, που θα έφερνε σε δύσκολη θέση τους συγγενείς τους, ανέτρεπε πολλά από τα τότε δεδομένα. Οι βιομήχανοι, με πρωτοστάτες την οικογένεια Λαναρά, τον προτρέπουν να ασχοληθεί. Αργότερα θα είναι αντίπαλοί του.

Ο τέως Δήμαρχος Θωμάς Αρνής αναλαμβάνει να τον αποδεχθεί ως αρχηγό, υποχωρώντας ο ίδιος από την ηγεσία της παράταξης. Ο Φιλώτας Κόκκινος μετά την ήττα του 1929 φαίνεται να διστάζει. Τελικά αποδέχεται να ηγηθεί της παράταξης. Εκδίδει την εφημερίδα «Νέος Αγών» με διευθυντή τον Αγγελάκη Μούγγρη, μέσα από την οποία καθορίζει τις θέσεις του και φέρει στην επιφάνεια λιμνάζοντα προβλήματα της πόλης.

Ο Φιλώτας Κόκκινος εκλέγεται δήμαρχος στις εκλογές του 1933 σε ηλικία 33 ετών. Αγαπά την πόλη, την υπηρετεί και καθορίζει σε πολλούς τομείς την πορεία της. Ο δημαρχικός θώκος γίνεται συνώνυμο του ονόματος

του. Ακόμα και σήμερα άνθρωποι που ούτε καν τον γνώρισαν αναφέρονται σε αυτόν με δέος και σεβασμό.

Οι ζυμώσεις, οι θέσεις, και τα τεκταινόμενα της εποχής φαίνονται σε επιστολή του Θωμά Αρνή που στέλνει στην εφημερίδα «Νέος Αγών» στις 2 Ιουνίου του 1933 και παρατίθεται πιο κάτω:

ΘΩΜΑΣ ΑΡΝΗΣ
ΝΑΟΥΣΑ

Εν Ναούση
τη 2α Ιουνίου 1933

Προς
Την Εφημερίδα «Νέος Αγών»
Ενταύθα

Φίλε κ. Διευθυντά

Εις απάντησιν των όσων εγράψατε δι' εμέ εις το φύλλον της 28ης Μαΐου και προς αποκατάστασιν της αληθείας σας παρακαλώ να καταχωρήσητε τα κάτωθι:

Δεν είναι αληθές ότι εσφαγιάσθην κατά τας παρελθούσας εκλογάς του 1929, διότι μόνος εγώ και αποβλέπων εις την πλήρην επιτυχίαν του αγώνος της παρατάξεώς μας υπεχώρησα και προέτεινα να υποστηριχθή η υποψηφιότης του κ. Φιλώτα Κοκκίνου.

Καθώς και ο ίδιος ο κ. Κόκκινος γνωρίζει τότε μέγα μέρος των τοπικών παραγόντων υπεστήριξεν εκθύμως την υποψηφιότητά μου, ενώ οι επίσης ισχυροί τοπικοί παράγοντες Αδελφοί Λαναρά υπεστήριξαν την υποψηφιότητα του κ. Κωνστ. Χατζηγηγοριάδου. Βλέπων λοιπόν εγώ ότι κατόπιν της διαιρέσεως ταύτης ο αγών θα εχάνετο οριστικώς, εβολιδοσκοπήσα τον κ. Φιλώταν Κόκκινον ελθόντα τότε ενταύθα αν θα εδέχετο την υποψηφιότητα ταύτην, μάλιστα δε προς τούτο μετέβην και ο ίδιος εις Πειραιά.

Πράγματι μετά πολλάς προσπάθειάς τον έπεισα και εδέχθη, κατόπιν δε της αποδοχής του κατά την γενομένην συγκέντρωσιν εις το «Βέρμιον» εδήλωσα πρώτος εγώ, ότι υποχωρώ χάριν της ενότητος του αγώνος και προτείνω να υποστηριχθή ως κοινός υποψήφιος ο κ. Κόκκινος, υπό την προϋπόθεσιν όμως, ότι θα υποχωρήσει και ο κ. Χατζηγηγοριάδης και θα υποστηριχθή από όλους ο κ. Κόκκινος. Η πρότασίς μου αυτή μετά πολλάς συζητήσεις εγένετο ασμένως

...ο Φιλώτας Κόκκινος εκλέγεται δήμαρχος το 1933 σε ηλικία 33 ετών, αγαπά την πόλη, την υπηρετεί και καθορίζει σε πολλούς τομείς...

ΘΩΜΑΣ ΑΡΝΗΣ
ΝΑΟΥΣΑ

Εν Ναούσῃ τῇ 24 Ἰουνίου 1933

Πρὸς

τὴν Ἐφημερίδα «Νέος Ἀγών»

Ἐνταῦθα

Φίλε κ. Διευθυντά,

Εἰς ἀπάντησιν τῶν ὁσων ἐγράψατε δι' ἐμέ εἰς τὸ φύλλον τῆς 28 Μαΐου καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας σῶς παρακαλῶ νὰ καταχωρήσετε τὰ κάτωθι:

Δέν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐσφαγιάσθην κατὰ τὰς παρελθούσας ἐκλογάς τοῦ 1929, διότι μόνος ἐγώ καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος τῆς παρατάξεώς μας ἀνεχώρησα καὶ προτείνω νὰ υποστηριχθῇ ἡ υποψηφιότης τοῦ κ. Φιλώτα Κόκκινου. Καθὼς καὶ ὁ ἴδιος κ. Κόκκινος γνωρίζει τότε μέγα μέρος τῶν τοπικῶν παραγόντων ἀπεστήριζεν ἐκθύμως τὴν υποψηφιότητά μου, ἐνῷ οἱ ἐπίσης ἰσχυροὶ τοπικοὶ παράγοντες ὡς Ἀδελφοὶ Λαναρὰ ἀπεστήριζαν τὴν υποψηφιότητα τοῦ κ. Κωνστ. Χατζηγεωργιάδου. Βλέπων λοιπὸν ἐγώ, ὅτι κατόπιν τῆς διαιρέσεως ταύτης ὁ ἀγὼν θὰ εἶχάνετο ὀριστινῶς, ἐβουλοσκόπησα τὸν κ. Φιλώταν Κόκκινον ἐλθόντα τότε ἐνταῦθα ἂν δέδεχτο τὴν υποψηφιότητα ταύτην, μάλιστα δὲ πρὸς τοῦτο μετέβην καὶ ὁ ἴδιος εἰς Πειραιᾶ. Πράγματι μετὰ πολλὰς προσπάθειάς τόν ἐπεισα καὶ ἐδέχθη, κατόπιν δὲ τῆς ἀποδοχῆς που κατὰ τὴν γενομένην συγκέντρωσιν εἰς τὸ «Βέρμιον» ἐδήλωσα πρῶτος ἐγώ, ὅτι ὑποχωρῶ χάριν τῆς ἐνότητος τοῦ ἀγῶνος καὶ προτείνω νὰ υποστηριχθῇ ὡς κοινὸς υποψήφιος ὁ κ. Φιλώτας Κόκκινος. Ἐπειδὴ εἶχεν ἀσμένως ἀποκρίσθαι ὅτι θὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὁ κ. Φιλώτας Κόκκινος, ἐπεί οὕτως ἀνεκοινώθη εἰς τὸν ἡμιτελὲς τότε ὁ κ. Φιλώτας Κόκκινος, οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὥστε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀντιπο-

Ἡ ἐπιστολὴ
τοῦ Θωμά
Αρνῆ πρὸς
τὴν ἐφημε-
ρίδα «Νέος
Ἀγών» κατὰ
τὴν προεκλο-
γικὴ περίοδο
τοῦ 1933.
Στὴν ἐνθετη
φωτογραφία
ὁ Θωμάς
Αρνῆς.

αποδεκτὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς παρισταμένους καὶ οὕτως ἀνεκοινώθη εἰς τὸν λαόν ὡς κοινὸς υποψήφιος τῆς ἀντιπολιτεύσεως τότε ὁ κ. Φιλώτας Κόκκινος.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἔξαφνα ὁ κ. Κόκκινος ἐμφορούμενος ἀπὸ τὰ φιλικὰ του πρὸς ἐμέ αἰσθημάτων-καθὼς ἔλεγε-καὶ μὴ ἐπιθυμῶν ἀπὸ στρατιώτης μου νὰ γίνῃ ὁ στρατηγός μου-πάντοτε καθὼς ἔλεγε- μετενόησε καὶ παρητήειτο τῆς υποψηφιότητος, ἀπηύθυνε δὲ καὶ σχετικὴς ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς τοπικοὺς παράγοντας καὶ ἀνεχώρησε περιμένων εἰς Θεσσαλονίκην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νέας ἐνεργείας του.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης στάσεώς του ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ ἐπέμβω φιλικῶς παρ' αὐτῷ, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι δὲν θέλει νὰ πολιτευτεῖ κηδόμενος ἐμοῦ, καὶ ἀνεχώρησα εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ τον πείσω, ὅτι ἀποδεχόμενος τὴν υποψηφιότητα κατ' οὐδέν με θίγει, ὅπως καὶ προηγουμένως του εἶχα ἐξηγήσει, διότι ἐγὼ παραιτοῦμαι οἰκειοθελῶς καὶ ευχαρίστως χάριν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, ἀρκεῖ που ἐν τῷ προσώπῳ του ἐθεώρουν τούτον (τὸν ἀγῶνα) ἐπιτυχάνοντα.

Παρά ταῦτα ὁμῶς ἐξηκολούθη νὰ μὴ δέχεται (καίτοι τὴν πρώτην φοράν ἐδέχθη) καὶ αὐτὸς μὲν ἀνεχώρη-

μου-πάντοτε καθώς έλεγε-μετενέησε και παρητείτο τής υποψηφιό-
τητος, απήθυνε δε και σχετικήν επιστολήν προς τούς τοπικούς
παράγοντας και ανεχώρησε περιμένων εις Θεσσαλονίκην τό αποτέ-
λεσμα ^{της νίκης της ομάδας του}. Κατόπιν τής τοιαύτης στάσεώς του έ-
θεώρησα καθήκον μου νά επέμβω φιλικώς παρ' αὐτοῦ, ἀφοῦ και ὁ ἴδι-
ος έλεγεν ὅτι δέν θέλει νά πολιτευθῇ ~~καθ' ὅσον~~ κηδόμενος
ἐμοῦ, και ανεχώρησα εις Θεσσαλονίκην, διὰ νά τόν πείσω, ὅτι ἀπο-
δεχόμενος τήν υποψηφιότητά κατ' οὐδέν με θίγει, ὅπως και προηγου-
μένως τοῦ εἶχα εξηγήσει, διότι ἐγώ παραιτοῦμαι οἰκαιοθελῶς και
εὐχαρίστως χάριν τής ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, ἀρκεῖ ποῦ ἐν τῷ προ-
σῶπῳ του ἐθεώρουν τοῦτον (τόν ἀγῶνα) ἐπιτυγχάνοντα. Παρά ταῦτα
ὅμως ^{ἐξαιτίας του νά μην} ~~ἀποδέχεται~~ δέχεται (καίτοι τήν πρώτην φοράν ἐθέ-
χθη), αὐτός μὲν ανεχώρησε διὰ Πειραιᾶ ἐγώ δέ διὰ Νάουσας. Ἐκ
Ναούσης πλέον τοῦ απηθύνα επιστολήν, διὰ τής ὁποίας τῷ ἐγνώρι-
σα, ὅτι κατόπιν τής μή ἀποδοχῆς του ἤμην υποχρεωμένος πλέον νά
κατέλθω εις τόν ἀγῶνα και νά μή εγκαταλείψω τό πεδῖον ἐλευθε-
ρον εις τόν Περδικάρην. Παραδόξως ὅμως εις τήν επιστολήν μου
ταύτην μοι ἀπήντησεν ὅτι ἀποδέχεται τήν ἡμ και προηγουμένως εἶ-
χεν ἀποδεχθῇ υποψηφιότητά του και εὐθὺς ἀμέσως τοῦ απηθύνα νέ-
αν επιστολήν ἀβαιρῶν τήν πρώτην μου δεχόμενος νά συνταχθῶ ὡς
ὄπλοϋς στρατιώτης, διότι ἔβλεπα εις τό πρόσωπόν του ἐξησφαλι-
σμένην τήν ἐπιτυχίαν ἀπολύτως. Τώρα ἂν και μέ τήν υποψηφιότητα
τοῦ κ. Κοκκίνου ἐχάθη ὁ ἀγ'ν τοῦτο εἶναι ζήτημα ὄχι τής παρού-
σης ἀρμοδιότητος.-

ατάστασιν τής ἀληθείας και διὰ νά γνωρί-
ξινος δέν ἡδύκνη καθόλου και ἀπό κανέναν.
Νά θελήσετε νά ἐξυπηρετήσετε τήν ἀλήθειαν
ποῦ δέν μου και εὐχαριστῶν ἐκ τῶν προτέρων
Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

O. Arni

Η επιστολή
του Θωμά
Αρνή προς
την εφημε-
ρίδα «Νέος
Αγών» κατά
την προεκλο-
γική περίοδο
του 1933.
Στην ένθετη
φωτογραφία
ο Φιλώτας
Κόκκινος.

σε διά Πειραιᾶ ἐγώ δε διά Νάουσας. Ἐκ Ναούσης
πλέον του απηθύνα επιστολήν, δια της οποίας τω
εγνώρισα, ὅτι κατόπιν της μη αποδοχῆς του ἤμην
υποχρεωμένος πλέον να κατέλθω εις τον αγώνα
και να μην εγκαταλείψω το πεδῖον ἐλευθερον εις
τον Περδικάρην.

Παραδόξως ὁμως εις την επιστολήν μου ταύτην μοι
απήντησεν ὅτι ἀποδέχεται την ην και προηγουμέ-
ως εἶχεν ἀποδεχθῇ υποψηφιότητά του και ευθύς
ἀμέσως του απηθύνα νέαν επιστολήν αναιρών
την πρώτην μου δεχόμενος να συνταχθῶ ὡς απλός
στρατιώτης, διότι ἔβλεπα εις το πρόσωπόν του ἐξη-

σφαλισμένην την επιτυχίαν ἀπολύτως. Τώρα
και με την υποψηφιότητα του κ. Κοκκίνου ἐχάθη
ο αγών τοῦτο εἶναι ζήτημα ὄχι της παρούσης αρ-
μοδιότητος.

Ταῦτα προς ἀποκατάστασιν της ἀληθείας και δια
να γνωρίση ο Λαός ὅτι ο κ. Κόκκινος δεν ηδικήθη
καθόλου και ἀπό κανέναν.

Ευελπιστῶν, ὅτι θα θελήσετε να ἐξυπηρετήσετε
την ἀλήθειαν δημοσιεύοντες την παρούσαν μου και
ευχαριστῶν ἐκ των προτέρων.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως,

Θωμάς Αρνής

Η οικογένεια Τότσκο από την Έδεσσα εκ των ιδρυτών της εταιρείας «Κανναβουργείον Έδεσσης»

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΔΕΣΣΑ

ΚΑΝΝΑΒΟΥΡΓΕΙΟΝ «ΕΔΕΣΣΑ Α.Ε.»

Συμπληρώνοντας κατά το δυνατόν την παρουσίαση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των Ναουσαίων που ανέδειξαν την περιοχή του Ανατολικού Βερμίου ως κοιτίδα της βιομηχανικής ανάπτυξης επί Οθωμανικής αυτοκρατορίας και μετέπειτα ως πρωτοπορία της βιομηχανίας στη Μακεδονία, παρουσιάζουμε σήμερα την Βιομηχανία κατασκευής σπάγκων και σχοινιών γνωστή ως «Κανναβουργείο» που ιδρύθηκε και λειτούργησε στην γειτονική Έδεσσα, χάρη στην καθοριστική συμβολή και Ναουσαίων επιχειρηματιών¹.

Επιμέλεια
Αλέξανδρος Οικονόμου

Πρόκειται για Βιομηχανία κατασκευής σπάγκων και σχοινιών, τα οποία χρησιμοποιούνταν ευρέως και είχαν

μεγάλη ζήτηση στην αγορά από τους ναυτικούς, τους αγρότες, τους εμπόρους καθώς και τα νοικοκυριά. Η αρ-

χική ιδέα της ίδρυσης αυτής της βιομηχανικής μονάδας οφείλεται στους επιχειρηματίες Αδελφούς Τότσο(ι)κα.

Οικογένεια Τότσο(ι)κα

Η ιστορία της οικογένειας έχει τις ρίζες της στις αρχές του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με την οικογενειακή παράδοση, περί το έτος 1830 οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Αλέξιος Τότσο(ι)κας, γιοι του Γεωργίου, εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη προερχόμενοι από τον Ελαφότοπο Ζαγορίου. Οι δύο αδελφοί ασχολήθηκαν με το εμπόριο και την παραγωγή σχοινιών από κάνναβη. Στη Βράνια της Γιουγκοσλαβίας είχαν αγοράσει γη, όπου καλλιεργούσαν κάνναβη για την κατασκευή σχοινιών και σπάγκων. Δημιούργησαν εκεί την πρώτη μονάδα κατασκευής σχοινιών.

Παράλληλα, διατηρούσαν κατάσταση πώλησης στη Θεσσαλονίκη, στην οδό Φράγκων, από το οποίο έκαναν εμπόριο μέχρι την Περσία. Ο Κωνσταντίνος, που δεν απέκτησε παιδιά, θανατώθηκε από τους Τούρκους και η περιουσία του στη Γιουγκοσλαβία δημεύθηκε. Ο Αλέξιος απέκτησε δύο απογόνους, τον Προκόπη και τον Αριστοφάνη, οι οποίοι συνέχισαν την οικογενειακή επιχείρηση.

Το 1897 οι γιοι του Αλεξίου Τότσοκα, ο Προκόπης και ο Αριστοφάνης, ίδρυσαν την ομόρρυθμη εταιρεία «Υιοί Αλεξάνδρου Τότσοκα. Ο μεγαλύτερος από τους δύο αδελφούς, ο Προκόπης, αποσύρθηκε για λόγους υγείας από την επιχείρηση τη δεκαετία του 1910 και επέστρεψε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, όπου απεβίωσε στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Το 1915, η εταιρεία αποτελούνταν από τον Αριστοφάνη Α. Τότσοκα και τους δυο ανεψιούς του, γιους του Προκόπη, τον Ιωάννη Π. Τότσοκα και τον Δημοσθένη Π.

Τότσοκα. Ο Δημοσθένης Π. Τότσοκας διηύθυνε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1910 το υποκατάστημα στην πόλη Βράνια της Σερβίας. Λόγω των πολιτικών εξελίξεων στην περιοχή, τα επόμενα χρόνια πώλησε τα κτήματα και την επιχείρηση και εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Θεσσαλονίκη.

Κανναβουργείον «Έδεσσα»

Το 1907 ή κατ' άλλες πηγές το 1908 ή 1909, οι Προκόπης και Αριστοφάνης Τότσοκας προσπάθησαν να ιδρύσουν κανναβουργείο στην Έδεσσα, ίσως επειδή αντιλαμβάνονταν τις αλλαγές που επρόκειτο να επέλθουν στη Γιουγκοσλαβία. Στόχος τους ήταν να κατασκευάζουν σπάγκους και σχοινιά όλων των μεγεθών, τόσο των ευ-

...το κανναβουργείο δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 1912 με την επωνυμία «Κανναβουργείον Εδέσσης Ηρ. Χατζηδημούλας και Σία» και με κεφάλαιο 14.300 τουρκικές λίρες...

ρωπαϊκών όσο και των σερβικών. Συνεργάστηκαν με τους αδελφούς Ζηκοπούλου, τον έμπορο Νικόλαο Μαντ(δ)αλάκη, όλοι από την Ήπειρο, τους Γιουσούφ Αγά Ζαδέ Τζεμήλ και Μουσταφά, από την Έδεσσα, και τον Θεοδόσιο Χατζηδημητρίου, γιατρό από τη Νάουσα, με τους οποίους δημιούργησαν την εταιρεία «Τότσοκας & Σία». Όμως και στην Έδεσσα αντιμετώπισαν διάφορες δυσκολίες, οι οποίες καθυστέρησαν τη λειτουργία του εργοστασίου και συνέβαλαν στη διάλυση της αρχικής εταιρείας. Για να τις ξεπεράσουν, ζήτησαν τη συνεργασία του βιομηχάνου Ηρακλή Χατζηδημούλα.

Ο Γ. Κοφινάς περιγράφει το εγχείρημα ως εξής: «*Η μελέτη και η απαρχή της ιδρύσεως του εν λόγω εργοστασίου εγένετο υπό της εταιρείας Τότσοκα και Σία, αλλά, ένεκα της απειρίας των μετόχων δια βιομηχανικός επιχειρήσεις, η εγκατάστασις δεν έφθασεν εις πέρας. Δια τούτο, από του 1912 ανετέθη όλη η διεύθυνσις εις τον εκ Ναούσης βιομήχανον κ. Ηρ. Χατζηδημούλαν, όστις ανέλαβε την συμπλήρωσιν και τελείαν εγκατάστασιν του εργοστασίου...*». Ίσως κάποιες δυσκολίες να αφορούσαν, μεταξύ των άλλων, τη δύναμη της υδατόπτωσης που χρειαζόταν για να κινηθούν οι μηχανές του κανναβουργείου, πρόβλημα το οποίο ξεπεράστηκε με τη χρήση υδάτων των εγκαταστάσεων «Λάππα-Χατζηδημούλα».

Η μετοχική σύνθεση

Τελικά το κανναβουργείο δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 1912 με την επωνυμία «Κανναβουργείον Εδέσσης Ηρ. Χατζηδημούλας και Σία» και με κεφάλαιο 14.300 τουρκικές λίρες. Το κεφάλαιο καλύφθηκε από τους εταίρους με την εξής συμμετοχή: Κωνσταντίνος Π. Τότσοκας 3.900 λίρες (3/11), Γεώργιος Α. Ζηκόπουλος 3.900 λίρες (3/11), Ηρακλής Χατζηδημούλας 1.950 λίρες (1,5/11), Άννα Μανδαλάκη 1.950 λίρες (1,5/11), Τζεμήλ και Μουσταφά, Ζαδέ (υιοί) Γιουσούφ αγά 1.300 λίρες (1/11) και Θεοδόσιος Χατζηδημητρίου 1.300 λίρες (1/11). Ο Ηρακλής Χατζηδημούλας ορίστηκε διευθυντής της εταιρείας για πέντε χρόνια, με μισθό 7 τουρκικές λίρες μηνιαίως και με ποσοστό 5% επί των καθαρών κερδών στο τέλος κάθε έτους.

Τον Ιούλιο του 1912 το κεφάλαιο αυξήθηκε σε 17.550 τουρκικές λίρες, με τη συμμετοχή νέων ομόρρυθμων εταίρων: του Ευαγγέλου Χατζηαγγέλου και του Ευαγγέλου Χατζητρύπ-

Αριστερά: ο Γεώργιος Μαχαιράς Σιπητάνος (1868-1924) από τους ιδρυτές και μετόχους του «Κανναβουργείου Εδέσσης»
Δεξιά: Το εξωτερικό του κτιρίου του βιομηχανικού συγκροτήματος του «Κανναβουργείου Εδέσσης», όπως είναι σήμερα

κου (ή Χατζή Τρύπκου), με κοινή συμμετοχή 1.300 λίρες (1/13,5), και των Τρύφωνα Τσαρβένα, Ευαγγέλου Κωφού και Δημήτρη Πίγκα, με κοινή συμμετοχή 1.950 λίρες. Τον Νοέμβριο του 1913 το κεφάλαιο αυξήθηκε σε 19.500 τουρκικές λίρες με τη συμμετοχή νέων εταίρων, των αδελφών Γεωργίου, Αντωνίου και Ιωάννη Δ. Σιπητάνου, οι οποίοι κάλυψαν εξ αδιαιρέτου τη διαφορά και έλαβαν ο καθένας ποσοστό 1/15.

Τον Νοέμβριο του 1921, η επιχείρηση από ομόρρυθμη έγινε ανώνυμη και πήρε την επωνυμία «Ανώνυμος Εταιρεία Κανναβουργείων «Εδεσσα»». Το εταιρικό κεφάλαιο ήταν 2.100.000 δραχμές. Μέτοχοι ήταν: ο Κωνσταντίνος Τότσκας (6/30), ο Ηρακλής Χατζηδημούλας (3/30), η Άννα Ν. Μανδαλάκη, εκπροσωπούμενη από τον σύζυγο της Νικόλαο Μανδ(τ)αλάκη (3/30), ο Θεοδόσιος Χατζηδημητρί-

ου (2/30), οι γιοι του Γιουσούφ Αγά Τσίμπα, ο Μουσταφά και ο Τζεμίλ 22 (1/30 έκαστος), ο Δημήτριος Πίγκας (1/30), οι αδελφοί Ιωάννης, Γεώργιος και Αντώνιος Σιπητάνος (1/30 έκαστος), ο Ευάγγελος Χατζηαγγέλου (1/30), ο Ευάγγελος Χατζητρύπκου (1/30), η Αικατερίνη, χήρα του Τρύφωνος Τσαρβένα, και τα ανήλικα τέκνα της, Ιωάννης, Μαρία και Θεοδώρα (όλοι μαζί 1/30), ο Ευάγγελος Κωφού (1/30) και τέλος η Αφροδίτη, χήρα του Γεωργίου Ζηκοπούλου, και τα ανήλικα τέκνα της, Αθανάσιος και Αλέξανδρος (όλοι μαζί 6/30), οι οποίοι εκπροσωπούσαν από τον θείο τους Αθανάσιο Μ. Παπαθανασίου.

Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο απαρτιζόταν από τους Ηρακλή Χατζηδημούλα, Θεοδόσιο Χατζηδημητρίου, Κωνσταντίνο Τότσκα, Ιωάννη Σιπητάνο, Ευάγγελο Κωφού, Τζεμίλ Τσιμπά, Νικόλαο Μανδαλάκη, Μιχαήλ Παπα-

θανασίου και Άγγελο Χατζηαγγέλου. Το 1922 εξελέγη διευθυντής της εταιρείας ο Γεώργιος Σιπητάνος και διευθύνων σύμβουλος ο Φιλώτας Χατζηαγγέλου. Το 1923 ο Νικόλαος Μανδαλάκης ήταν πρόεδρος, ο Ευάγγελος Χατζητρύπκου ήταν τεχνικός διευθυντής και ο Φιλώτας Χατζηαγγέλου ήταν γενικός διευθυντής. Το 1931 δικαίωμα υπογραφής είχαν οι Κωνσταντίνος Τότσκας, Φιλώτας Χατζηαγγέλου, Δημήτριος Γ. Σιπητάνος και Αναστάσιος Γ. Σιπητάνος.

Στα 1935, στο διοικητικό συμβούλιο της Α.Ε. συμμετείχαν οι εξής: Πρόεδρος ήταν ο Κωνσταντίνος Τότσκας, που κατοικούσε στην οδό Καμάρας 5. Αντιπρόεδρος ήταν ο Αθανάσιος Μ. Παπαθανασίου, έμπορος, που κατοικούσε στα Ιωάννινα. Σύμβουλοι ήταν: ο έμπορος Νικόλαος Μανδαλάκης, που κατοικούσε στην οδό Χατζηλαζάρου 25, ο δικηγόρος Θεσσαλονίκης

Αριστερά: ο Αναστάσιος Γεωργίου Σιπητάνος (1904-1994) μέτοχος και προϊστάμενος λογιστηρίου (1924-1954) του «Καναβουργείου Εδέσσης»
Δεξιά: Το εσωτερικό του κτιρίου και τα μηχανήματα του εργοστασίου «Καναβουργείο Εδέσσης», όπως είναι σήμερα

Δημήτριος Γ. Σιπητάνος και ο γιατρός Θεοδόσιος Χατζηδημητρίου, κάτοικος Νάουσας. Διευθυντής της εταιρείας ήταν ο Φιλώτας Ε. Χατζηαγγέλου.

Τον Νοέμβριο του 1921 οι εγκαταστάσεις με τα μηχανήματα εκτιμήθηκαν σε 807.804,15 δραχμές, τα οικοπέδα σε 100.000 δραχμές και η οικοδομή υπολογιζόταν σε 800.000 δραχμές περίπου.

Οι κτιριακές εγκαταστάσεις

Το εργοστάσιο είχε κτισθεί στην τοποθεσία «Πολί Κιοπρουσού» στην Έδεσσα, σε οικόπεδο 200 στρεμμάτων. «Η κινητήριος δύναμις η ανήκουσα εις την Εταιρείαν αποτελείται από τρεις πέτρες λαδομύλων, κιλά ύδατος περίπου τετρακόσια, ήτις χρησιμοποιείται ήδη, και από τας άλλας δυνάμεις εκ των συνορευόντων το άνω εργοστάσιον των υδάτων των παρακειμένων ποταμών». Από την πτώση του νερού παραγόταν κινητήρια

δύναμη 200 ίππων.

Οι κτιριακές εγκαταστάσεις του Καναβουργείου αναπτύσσονται σ' ένα πλάτωμα που δημιουργείται λίγο ψηλότερα από το επίπεδο του «λόγγου»-και αρκετά χαμηλότερα από το πάρκο των καταρρακτών. Αποτελούνται από 4 κυρίως όγκους:

1. συσκευασίας και αποστολής του προϊόντος
2. αποθήκευσης της πρώτης ύλης
3. παραγωγής του προϊόντος και
4. μηχανουργείου.

Ο ελεύθερος χώρος του Καναβουργείου είναι μια μεγάλη έκταση που ξεκινάει από το πάρκο των καταρρακτών, αναπτύσσεται αμφιθεατρικά και φθάνει μέχρι τις κτιριακές εγκαταστάσεις. Ένα πλήθος από πεύκα αποτελεί το πράσινο του χώρου αυτού και δημιουργεί φυσικό πάρκο με θέα καταπληκτική προς τον κάμπο. Ένα μονοπάτι με καλντερίμι που διατηρεί-

ται σε πολύ καλή κατάσταση συνδέει τη διατηρητέα συνοικία «Βαρόσι» της Έδεσσας με το χώρο του εργοστασίου. Η αρχιτεκτονική του συγκροτήματος είναι η χαρακτηριστική των βιομηχανικών κέντρων της εποχής, ενώ σαν υλικό κατασκευής χρησιμοποιείται ο πωρόλιθος. Τα μηχανήματα του κτιρίου παραγωγής καθώς και του μηχανουργείου είναι υδροκίνητα, όπου ο παραδοσιακός υδροστρόβιλος αντικαταστάθηκε το 1939 με τουρμπίνα τύπου Veven.

Η παραγωγή του εργοστασίου

Το εργοστάσιο είχε προσωπικό 100 εργατών και παρήγε ημερησίως 1.200 κιλά σπάγκων και σχοινιών. Εκείνη την εποχή δεν υπήρχε στην Ελλάδα παρόμοιο εργοστάσιο, πλην ενός μικρού στην Κέρκυρα. Άλλωστε, ως έμποροι σχοινιών, οι Αδελφοί Τότσκα είχαν εξασφαλισμένη

πελατεία. Τον Νοέμβριο του 1923 ο επόπτης της βιομηχανίας Ν. Μικελής περιέγραψε την επιχείρηση και τα προϊόντα της ως εξής:

«Κινείται δι' υδροστροβίλου 350 ίππων και 950 στροφών τοποθετημένου θαυμασίως εντός λαξευμένου βράχου. Ύψος πτώσεως ύδατος 80 μέτρα. Διάμετρος σωλήνος 75 εκ. Το εργοστάσιον περιλαμβάνει το διαμέρισμα της προπαρασκευής της πρώτης ύλης, διεξαγομένης εις δύο μεγάλας λαναριστικές μηχανάς. Κατόπιν γίνεται η νηματοποίησης εις ειδικός ατράκτους, έπεται δε το κολλάρισμα του σχηματισθέντος ήδη σπόγγου. Απώλεια κατά την κατεργασία 20%, Άξιον σημειώσεως είναι ότι όλα τα επικίνδυνα σημεία των μηχανημάτων εισί κεκαλυμμένα. Ίδιον διαμέρισμα αποτελεί το σχοινοποιείον ένθα παρασκευάζονται σχοινιά όλων των διαμέτρων μέχρι 3,5 εκατοστών. Τιμή κατά χιλιόγρ. 28-30 δρ. Σπάγγοι δε παράγονται κολλαρισμένοι και ακολλάριστοι, αριθμ. 6 μέχρι 3/4.

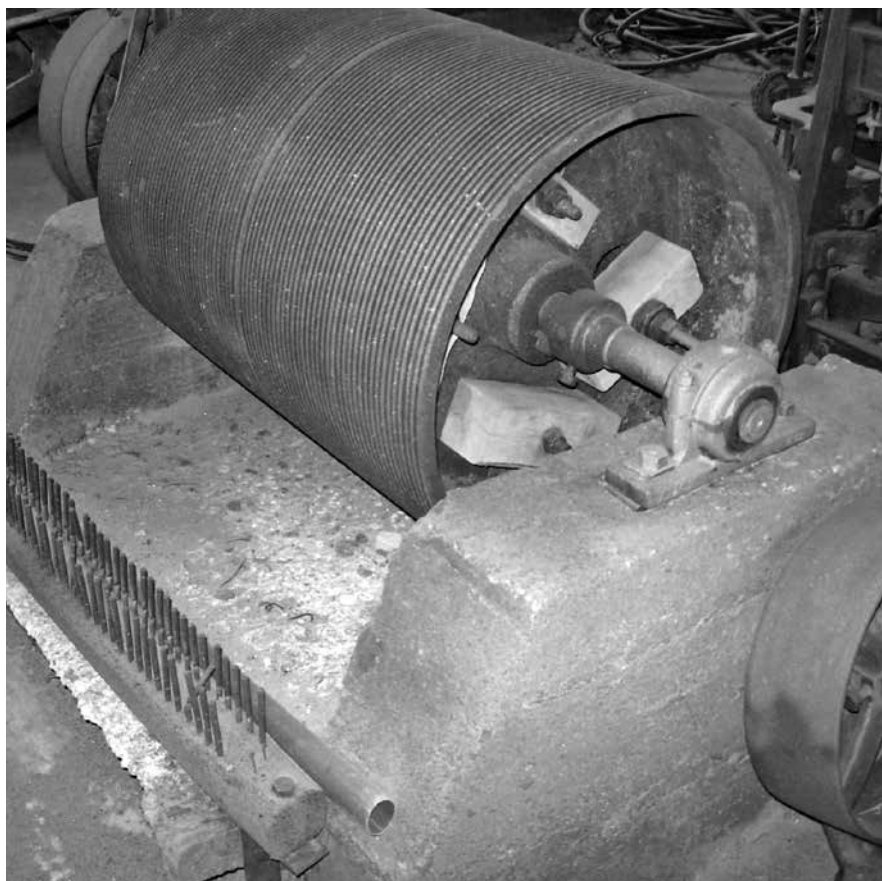
Η τιμή του σπάγγου Νο 6 δραχ. 45 το χιλιόγρ. Από του αριθμού τούτου μέχρι των 3/4 εκπίπτει η αξία κατά μίαν δραχμήν δι' έκαστον αριθμόν. Το εργοστάσιον έχει επίσης δύο ειδικά μηχανήματα παρασκευής σπόγγου εις κουβάρια. Τον ακολλάριστον τοιούτον μεταχειρίζονται διά το πέραςμα των φύλλων του καπνού προς ξήρανσιν διά να μη πλησιάζει το ένα προς το άλλο. Υπάρχει εγκατάστασις ατμού διά το κολλάρισμα και το στέγνωμα των σπόγγων ως και διά την θέρμανσιν του εργοστασίου κατά τον χειμώνα.

Το εργοστάσιον απασχολεί 60 εργάτιδας και 35 εργάτας κατεργάζεται δε ημερησίως 1,500 χιλιόγραμμα καννάβους σήμερα δε μόλις 800- 1000 χιλιόγρ. Το ποσόν τούτο εξαρτάται εκ της υπάρξεως ή μη πρώτης ύλης, την οποίαν προμηθεύεται εξ Ιταλίας με διαφόρους δυσχερείας και εις τιμήν των 19 δρ. περίπου κατά χιλιόγρ. μέχρι του εργοστασίου. Παράγει δε ετησίως 280 χιλ. χιλιόγραμμα προϊόντων των τα 3/5 ήτοι αι

170 περίπου χιλιάδες είναι σχοινιά. Σήμερα παράγει εν συνόλω 180 χιλ. χιλιόγραμμα». Η επεξεργασία του κανναβιού γινόταν ως εξής: Αρχικά το ψέκαζαν με ένα ειδικό λάδι για να μαλακώσει, στη συνέχεια καθαριζόταν από τις ξένες ύλες με ένα ειδικό μηχάνημα τη «Βαλιβίτσα». Ακολουθούσε το προλανάρισμα και το λανάρισμα, όπου το καννάβι μετατρεπόταν σε ταινία

σχοινί μεταφερόταν στις «ξύστρες» που το καθάριζαν από το χνούδι. Ακολουθούσε το κολλάρισμα με ριζάλευρο και δεξτρίνη, το στέγνωμα και το καρούλιασμα. Τέλος με τις στρεπτικές (ψιλές) μηχανές γινόταν το τελευταίο στρίψιμο.

Την ίδια διαδικασία ακολουθούσε και η παραγωγή του σπάγκου, με μόνη διαφορά ότι από τους πάγκους παρά-

Από τα εξαρτήματα του βιομηχανικού εξοπλισμού του εργοστασίου που σώζονται μέχρι σήμερα

με το επιθυμητό πάχος κάθε φορά. Κατόπιν με τους «σύρτες» οι ίνες παραλληλίζονταν και με την επεξεργασία στους «πάγκους» γινόταν το πρώτο στρίψιμο (σιτζίμι). Από τους πάγκους τα σιτζίμια μεταφέρονταν στις «σιτζίμ-μηχανές». όπου γινόταν το δεύτερο στρίψιμο (4 σιτζίμια σε ένα). Από τις «σιτζίμ-μηχανές» το

γονταν φυτίλι και ύστερα από την ίδια πορεία και στα άλλα μηχανήματα, μεταφερόταν τελικά στις «πονέστρες», όπου γινόταν το τελικό στρίψιμο.

Ως πρώτη ύλη για τα σχοινιά χρησιμοποιείται το ινδικό καννάβι, το οποίο φέρνουν από την περιοχή Μπενάρες των Ινδίων, ενώ για τους σπάγκους αρχικά το σερβικό καννάβι και αργό-

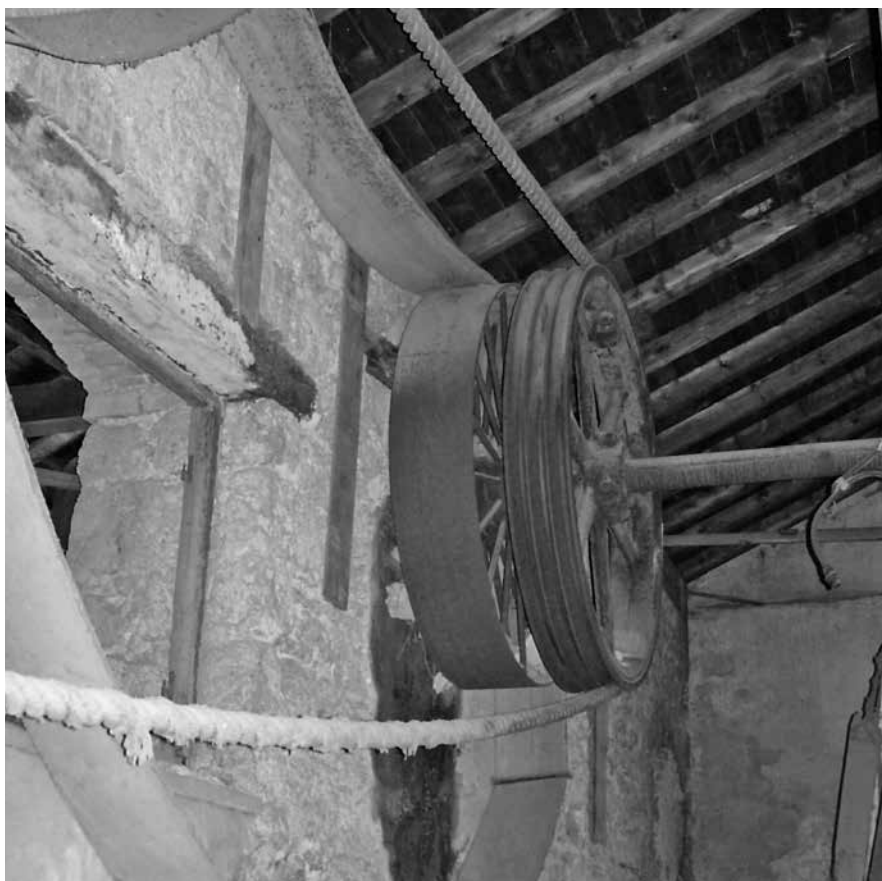
τερα εγχώριο από τους κάμπους των Γιαννιτών και των Κουφαλίων. Τα σχοινιά είναι χοντρά και λεπτά στα ενδεικτικά νούμερα 0,5-50 και οι σπάγκοι χονδροί - λεπτοί στα νούμερα 1-2, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-7. Με παραγγελία των Γερμανών κατά τη διάρκεια της κατοχής, παρήγαγαν και σπαρτίνες (παλαμάρια για τα πλοία).

Η διακίνηση της παραγωγής γινό-

ως προς τη διάθεση των προϊόντων.

Η οικονομική διαχείριση του εργοστασίου

Όπως δείχνουν τα στοιχεία ισολογισμού της εταιρείας, οι μέτοχοι κινήθηκαν συντηρητικά, κεφαλαιοποιώντας τα κέρδη τους και αποφεύγοντας -όσο ήταν δυνατόν- τον εξωτερικό δανεισμό. Μέχρι την κρίση του 1929, το εργοστάσιο ήταν εξαιρε-

Ο κεντρικός άξονας μετάδοσης της κίνησης στα μηχανήματα του εργοστασίου μέσω τροχαλιών και ιμάντων

ταν από τη Θεσσαλονίκη όπου ήταν και η έδρα του κεντρικού εμπορικού καταστήματος. Τα χοντρά σχοινιά έφευγαν στην Κρήτη (μεγαλύτερο κέντρο κατανάλωσης), στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία ενώ οι λεπτοί σπάγκοι στην Ανατ. Μακεδονία και Θράκη. Κατά την περίοδο Οκτωβρίου - Μαρτίου υπήρχε στασιμότητα

τικά κερδοφόρο. Στη δύσκολη περίοδο 1929-1933, η επιχείρηση δεν είχε κέρδη αλλά ούτε και ζημιές. Διατήρησε σταθερό το επίπεδο παραγωγής, αυξάνοντας τον εξωτερικό δανεισμό της. Στη συνέχεια, η κατάσταση βελτιώθηκε, ο δανεισμός περιορίστηκε στο ελάχιστο και σημειώθηκαν πάλι κέρδη. Στην τετραετία 1935-1938 η

εταιρεία διένειμε μέρισμα ίσο προς το ονομαστικό κεφάλαιο της.

Το 1938 η επιχείρηση αγόρασε νέο μηχανήμα (τουρμπίνα), που μετέτρεπε τη δύναμη της υδατόπτωσης σε κινητήρια δύναμη. Το μηχανήμα κόστισε 3.000 λίρες και αγοράστηκε με δάνειο, αναμενόταν όμως να διπλασιάσει την παραγωγή. Δυστυχώς όμως, ακολούθησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και οι σχεδιασμοί ματαιώθηκαν.

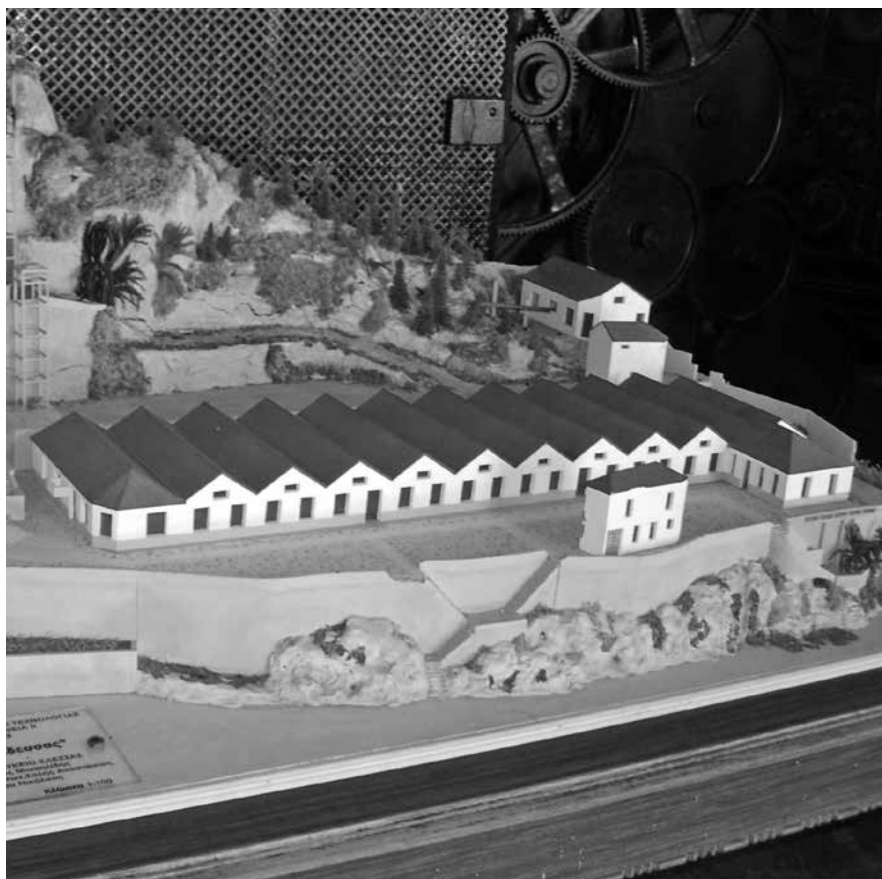
Ο πόλεμος βρήκε την «Α.Ε. Κανναβουργείον «Έδεσσα» χωρίς σημαντικές υποχρεώσεις προς τρίτους και με αξιόλογα ίδια κεφάλαια. Κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο το εργοστάσιο έκλεισε για έξι μήνες, λόγω έλλειψης πρώτης ύλης. Η έλλειψη πρώτης ύλης συνεχίστηκε καθ' όλη την περίοδο της Κατοχής και οι επιχειρηματίες στράφηκαν στη χρήση κάνναβης από τα Γιαννιτσα, παρ' ότι ήταν κατώτερης ποιότητας. Σταδιακά όμως εμφανίστηκαν ακόμη πιο σημαντικά προβλήματα: οι γερμανικές αρχές και οι συνεργάτες τους επέταξαν τη μονάδα και συνέλαβαν τον λογιστή της στην Έδεσσα. Οι Βούλγαροι συνέλαβαν τον διευθυντή και τον μηχανικό της. Ουσιαστικά η επιχείρηση λειτουργούσε απλώς για τη συντήρηση του προσωπικού της. Τη διεύθυνση του εργοστασίου είχαν πλέον αναλάβει οι λίγοι εργάτες που είχαν μείνει, στην προσπάθεια να εξασφαλίσουν κάποιο εισόδημα επιβίωσης. Μόνο το 1945, μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, οι επιχειρηματίες απέκτησαν και πάλι τη διαχείριση της επιχείρησης.

Στην αμέσως μεταπελευθερωτική περίοδο, όμως, συνάντησαν δύο ανυπέρβλητες δυσχέρειες που επιδείνωσαν τη θέση τους, παρά το γεγονός ότι η επιχείρηση εξακολούθησε να αποτελεί υγιή οργανισμό. Η πρώτη ήταν

ότι υποχρεώθηκαν στη διατήρηση υπεράριθμου προσωπικού πιεζόμενοι από τις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές, για λόγους σχετικούς με την εξέλιξη του Εμφύλιου Πολέμου. Η δεύτερη ήταν η άδικη εφαρμογή εκ μέρους των κρατικών υπηρεσιών μεθόδου για την προστασία της εγχώριας παραγωγής κάνναβης.

Κάθε κανναβουργείο υποχρεώθηκε να προμηθεύεται μία ποσότητα εγχώριας κάνναβης, που είχε διπλάσια τιμή από την εισαγόμενη. Όμως η ποσόστωση επιβλήθηκε με βάση την προπολεμική παραγωγή και όχι την τρέχουσα κατανάλωση, με αποτέλεσμα να επιβαρυνθεί το «Κανναβουργείον «Έδεσσα»» με μεγαλύτερο κόστος της πρώτης ύλης, σε σύγκριση με τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Συνδυαστικά οι δύο αυτές δυσχέρειες δημιούργησαν έλλειμμα στη ρευστότητα της εταιρείας, για την κάλυψη του οποίου η διεύθυνση της αποτάθηκε τον Ιούνιο του 1949 στην Επιτροπή Βιομηχανικών Πιστώσεων, προκειμένου να εξασφαλίσει μεσοπρόθεσμη δανειοδότηση. Με βάση τα λειτουργικά στοιχεία του κανναβουργείου, η υγιής συγκρότηση του και η υψηλή ζήτηση των προϊόντων του θα επέτρεπαν την κάλυψη του δανείου σε τριετή περίοδο και θα επέλυαν το πρόβλημα ρευστότητας που είχε προκύψει, για λόγους ανεξάρτητους από την εταιρεία, εκπορευόμενους από άστοχες κρατικές πολιτικές.

Σταδιακά, ολοένα και νέα προβλήματα παρουσιάζονταν. Τα μηχανήματα απαξιωνόνταν, λόγω φθοράς και παλαιότητας. Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1950 υπήρχαν συνολικά 43 μέτοχοι, απόγονοι των αρχικών μετόχων κι έτσι αρχίζει η παρακμή του, που οφείλεται κύρια στις προσωπικές φιλοδο-

Μακέτα των κτιριακών εγκαταστάσεων της βιομηχανικής μονάδας του «Κανναβουργείου Έδεσσας»

ξίες των μετόχων για τη διεύθυνση. Επιπλέον, από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, ο κλάδος αντιμετώπισε τον ανταγωνισμό των σχοινιών από συνθετικά υλικά, που είχαν αρχίσει να εισάγονται αρχικά από την Ιαπωνία. Τα νέα προϊόντα ήταν πιο φθηνά και πιο ανθεκτικά. Τα περισσότερα κανναβουργεία της Ελλάδας είχαν περάσει σε ύφεση. Το εργοστάσιο έπαυσε να λειτουργεί το 1962.

Το 1966, οι 100 εργάτες του Κανναβουργείου ιδρύουν τον «Παραγωγικό Συνεταιρισμό Εργασίας η Πέλλα» και αναλαμβάνουν τη διαχείριση. Το 1967 το καλύτερο από τα τέσσερα κανναβουργεία της Ελλάδας (τα άλλα στην Κέρκυρα, Βόλο και Πειραιά) κλείνει και περιέρχεται στο Δημόσιο. Σήμερα αποτελεί ιδιοκτησία του Δήμου Έδεσσας.

Έχει χαρακτηριστεί ιστορικό δια-

τηρητέο μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού (4η Εφορεία Νεοτέρων Μνημείων Θεσσαλονίκης), ενώ παράλληλα έχει ξεκινήσει η μελέτη αποκατάστασης των κτιριακών εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού τους με χρηματοδότηση του ΥΧΟΠ.

Συνεργάτες-συνεταίροι

Π. Α. Τότσκας, Α. Α. Τότσκας, οικογένεια Ζηκοπούλου, Η. Κ. Χατζηδημούλας, Ν. Μανδαλάκης, Α. Μανδαλάκη, Μ. Τσιμπά, Τ. Τσιμπά, Θ. Χατζηδημητρίου, Ε. Χατζηαγγέλου, Φ. Χατζηαγγέλου, Ε. Χατζητρύγκου, Τ. Τσαρβένα, Ε. Κωφού, Α. Πίγκας, Αδελφοί Σιπητάνου. Για τον Ηρακλή Χατζηδημούλα αναφερθήκαμε στο τεύχος 150-151 της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ (Ιαν.-Ιούν. 2015). Εδώ, λόγω τοπικού ενδιαφέροντος, παρουσιάζουμε την οικογένεια Σιπητάνου.

Οικογένεια Σιπητάνου

Η οικογένεια Σιπητάνου² κατάγεται από τη Νάουσα και αρχικά, πριν από περίπου δύο αιώνες, είχε το επώνυμο «Δήμου». Ένας πρόγονος Δήμου συμμετείχε στην Επανάσταση του 1821 και ήταν συμπολεμιστής του Καρατάσου. Ο Δήμου κατευθύνθηκε προς τη Νότια Ελλάδα με τον Καρατάσο, αφήνοντας πίσω στη Νάουσα την οικογένεια του. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα, η οικογένεια στη Νάουσα απέκτησε το επώνυμο «Κωνσταντίνου».

Τα επόμενα χρόνια η οικογένεια είχε το επώνυμο «Μαχαιρά». Ο Δημήτριος Μαχαιράς, κατασκευαστής όπλων αλλά και διάφορων άλλων παρόμοιων αντικειμένων από μέταλλο, όπως μαχαίρια και ψαλίδια, παντρεύτηκε την Ελένη Κυμπρίτη και απέκτησαν δύο κορίτσια και έξι αγόρια, μεταξύ των οποίων τον Γεώργιο (1868-1924), τον Ιωάννη (1872-1950) και τον Αντώνιο (1876-1948). Ο Γεώργιος σε νεαρή ηλικία επέδειξε έφεση στα γράμματα και το ελληνικό κοιτάτο αποφάσισε να τον στείλει να σπουδάσει στο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, για να γίνει δάσκαλος και να διαφυλάξει την ελληνική παιδεία.

Ο Γεώργιος Μαχαιράς παντρεύτηκε την Αθηνά Αν. Λάππα, με την οποία απέκτησε τρεις γιους: τον Αναστάσιο (1904-1993), τον Δημήτριο (1906-1979) και τον Αλέξανδρο (1909-2001). Στις αρχές του 20ου αιώνα ο Γεώργιος μετοίκησε στην Αίγυπτο, για να εργασθεί ως γραμματικός στην επιχείρηση «Λάππα». Σταδιακά προσκάλεσε κοντά του και τους δύο άλλους αδελφούς του. Τελικά, οι τρεις αδελφοί δημιούργησαν δική τους επιχείρηση εμπορίας τροφίμων. Τη δεκαετία του 1910 οι τρεις αδελφοί επέστρεψαν και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Θεσσαλονίκη, όπου συμμετείχαν στο «Κανναβουργείο» «Εδεσσα». Την εποχή εκείνη η οικογένεια απέκτησε το επώνυμο «Σιπητάνου».

Η επόμενη γενιά εξελίχθηκε ως εξής: Ο Ιωάννης Σιπητάνος απέκτησε πέντε κόρες, από τις οποίες κληρονόμοι του στο κανναβουργείο ήταν η Ευγενία, η Ελισάβετ και η Ιφιγένεια. Οι τρεις άρρενες απόγονοι του Γεωργίου Σιπητάνου συνέχισαν τη συμμετοχή του πατέρα τους στο κανναβουργείο, ενώ παράλληλα δραστηριοποιήθηκαν και σε άλλους τομείς. Ο Αναστάσιος φοίτησε στη Δημόσια Εμπορική Σχολή Θεσσαλο-

νίκης και εργάστηκε στο κανναβουργείο. Ξεκίνησε το 1924 ως λογιστής, με μηνιαίο μισθό 1.000 δραχμές και σύντομα εξελίχθηκε σε προϊστάμενο του λογιστηρίου. Περὶ το 1954 ο Αναστάσιος Σιπητάνος ξεκίνησε νέα επαγγελματική δραστηριότητα, αφενός ως έμπορος νημάτων και χρωμάτων και αφετέρου ως εμπορικός αντιπρόσωπος της εταιρείας Β.Ι.Σ. Α.Ε. στη Βόρεια Ελλάδα³.

Ο Δημήτριος σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών Επιστημών Αθηνών και κατόπιν στη Νομική. Μαζί με τον αδελφό του Αλέξανδρο, που σπούδασε και αυτός στη Νομική Σχολή Αθηνών, δραστηριοποιήθηκε ως δικηγόρος στη Θεσσαλονίκη. Ο Δημήτριος ήταν νομικός σύμβουλος του κανναβουργείου.

Ο Αντώνιος Σιπητάνος παντρεύτηκε την Ευθυμία Γκίκα του Γεωργίου και απέκτησε τρία παιδιά, τον Γεώργιο, τον Δημήτρη και τη Στυλιανή. Στο κανναβουργείο τον διαδέχθηκε ο γιος του Δημήτρης. Μετά την παύση του κανναβουργείου ο Δημήτρης Σιπητάνος δραστηριοποιήθηκε ως έμπορος. Υπήρξε στενός συνεργάτης του Νικολάου Ζαρτινίδη⁴. ■

1. Το κείμενο αποτελεί σύνθεση στοιχείων από τα παρακάτω:

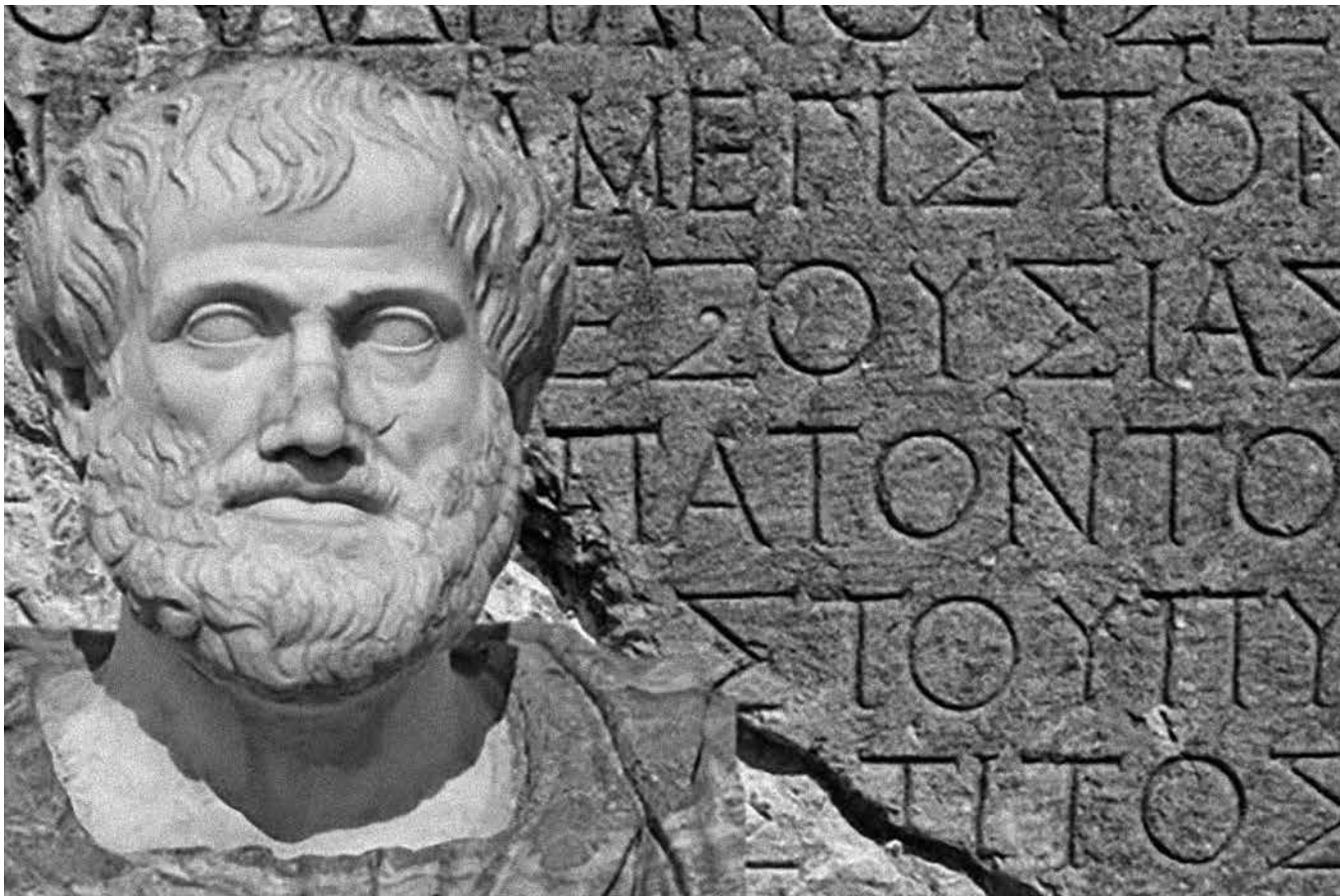
α. Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελος Χεκίμογλου, Η επιχειρηματικότητα στην περίοδο 1900-1940. Μεγάλες επιχειρήσεις και επιχειρηματικές οικογένειες, τομ. Γ' στη σειρά Η ιστορία της επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη, Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2004 β. Χριστίνα Ζαρκάδα - Πιστιόλη: Εργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας στην Έδεσσα, στο αρχαιολογία online γ. Περιπλανώμενος http://peri-planomenos.blogspot.com/2011/12/blog-post_08.html

2. Πληροφορίες για την οικογένεια του Γεωργίου Σιπητάνου παρείχαν ο Γεώργιος Σιπητάνος (1937) του Αναστασίου Γ. Σιπητάνου και ο πολιτικός μηχανικός Νίκος Σιπητάνος (1940) του Δημητρίου Γ. Σιπητάνου

3. Η Β.Ι.Σ. Α.Ε. ήταν βιομηχανία κατασκευής συσκευασιών από χαρτί με

έδρα στην Αθήνα. Την επιχείρηση συνέχισαν οι γιοι του, Γεώργιος (1937) και Κλείτος (1943). Και οι δύο σπούδασαν οικονομικά. Ο Γεώργιος σπούδασε στη Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ και ο Κλείτος στην Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή. Ο Γεώργιος συμμετείχε στους φοιτητικούς αγώνες του «15%» και του «114» ως νεολαίος του κόμματος της Ενώσεως Κέντρου και στη συνέχεια στον αντιδικτατορικό αγώνα. Ήταν ενεργό μέλος στη Δημοκρατική Αμυνα. Συνελήφθη και δικάστηκε με τους Πάυλο Ζάννα, Στέλιο Νέστορα και άλλους στη γνωστή Δίκη των Έξη, όπου καταδικάστηκε και στη συνέχεια φυλακίστηκε και βασανίστηκε. Μετά τη μεταπολίτευση συνεχίζει την κοινωνική του προσφορά συμμετέχοντας σε φορείς, όπως η Διεθνής Αμνηστία.

4. Πληροφορίες για την οικογένεια του Αντωνίου Σιπητάνου παρείχε ο γιος του, έμπορος Δημήτρης Σιπητάνος (1922).

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΑ «ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ» ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Στην κατάταξη των πιο φημισμένων προσώπων στην ιστορία της ανθρωπότητας, μέσω του προγράμματος Pantheon του MIT (Massachusetts Institute of Technology), ο Αριστοτέλης κατατάσσεται πρώτος, με δεύτερο τον Πλάτωνα, τρίτο τον Ιησού, ενώ έξι από τους δέκα πρώτους είναι Έλληνες. Ανάμεσα στις άλλες παραμέτρους που οδηγούν στη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση, είναι και το πλήθος των αναφορών που γίνονται στο έργο τους, σε διάφορες γλώσσες, σε όλες τις εποχές.

Γράφει η
Ρένα Κύρκα
μαθηματικός

Οι αναφορές στον Αριστοτέλη άρχισαν ακόμα από την εποχή του, χάθηκαν λίγο μετά, έως ότου οι Άραβες τον ανακάλυψαν ξανά και τον προώθησαν στη Δύση. Το έργο του

αποτελεί το πρώτο ολοκληρωμένο φιλοσοφικό σύστημα και οι μελέτες του αφορούν πολλές επιστήμες όπως Φυσική, Βιολογία, Ζωολογία, Λογική, Ηθική, Πολιτική, Ρητορική,

Ποίηση, Θέατρο, Μουσική κ.α.

Η ηθική του Αριστοτέλη, μαζί με την ηθική του Καντ- που διακήρυξε τον 18ο αιώνα, πως ο άνθρωπος πρέπει να ακολουθεί έναν ηθικό νόμο, ένα καθήκον- είναι τα βασικά ηθικά, φιλοσοφικά συστήματα που κυριάρχησαν στο δυτικό κόσμο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και διαμόρφωσαν εν πολλοίς την ανθρώπινη σκέψη και πράξη. Όλα τα νέα συστήματα του 20ου και 21ου αιώνα (φαινομενολογία, αναλυτική φιλοσοφία, ηθικός ρεαλισμός κλπ), εμπνέονται, στηρίζονται και ξεκινούν από την Αριστοτελική Ηθική.

Με το άρθρο αυτό, αρχίζοντας από τη ζωή του Αριστοτέλη, θα ρίξουμε μια πρώτη ματιά στα Ηθικά Νικομάχεια, το κύριο έργο από ένα σύνολο κειμένων, που αποτελούν την Αριστοτελική Ηθική και είναι αφετηρία όλων των ηθικών και φιλοσοφικών συστημάτων της Δύσης.

Η ζωή του

Δεν ήταν παρά δεκαεπτά χρονών το 367 π.Χ. ο Αριστοτέλης, όταν έφθασε στην Αθήνα για να σπουδάσει στην Ακαδημία του Πλάτωνα, το πιο λαμπρό «Πανεπιστήμιο» του αρχαίου κόσμου. Γεννημένος στα Στάγειρα από γονείς που σχετιζονταν με την ιατρική, πήρε πιθανόν από εκείνους την πρώτη ώθηση για την ενασχόλησή του με τον άνθρωπο και τη φύση. Ο πατέρας του, ο Νικόμαχος, υπήρξε γιατρός στη βασιλική αυλή του Αμύντα Γ' της Μακεδονίας, ενώ η μητέρα του, η Φαιστιάδα, καταγόταν από το γένος των Ασκληπιάδων της Χαλκίδας. Παρά τις επιφυλάξεις των Αθηναίων, για τον νεαρό Μακεδόνα και τις διασυνδέσεις του με τη βασιλική οικογένεια του βορρά - τις επεκτατικές τάσεις της οποίας έβλεπαν οι Αθηναίοι

με δυσарέσκεια- κατάφερε γρήγορα να καταξιωθεί και να παραμείνει στην Ακαδημία για είκοσι χρόνια μελετώντας, συζητώντας, γράφοντας και διδάσκοντας. Μετά τον θάνατο του Πλάτωνα, ο Αριστοτέλης έφυγε για να συναντήσει μια ομάδα Πλατωνιστών στην Άσσο της Ιωνίας. Οι Πλατωνιστές βρίσκονταν κάτω από την προστασία του μονάρχη Ερμίας που ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για την φιλοσοφία και προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν να πραγματώσει το Πλατωνικό ιδεώδες υπηρετώντας το αξίωμά του, ως φιλόσοφος-βασιλιάς. Όταν ο Ερμίας δολοφονήθηκε ο Αριστοτέλης αναγκάστηκε να μεταναστεύσει ξανά, με τη σύζυγο που εν τω μεταξύ απέκτησε, την βιολόγο και

...στο ειδυλλιακό περιβάλλον της πηγής των Νυμφών στη Μίεζα όπου και έστησε τη σχολή του, ο Αριστοτέλης δίδαξε για έξι χρόνια τον ιδιοφυή νέο Αλέξανδρο...

ζωολόγο Πυθιάδα, ανεψιά του Ερμίας. Ύστερα από πρόσκληση του Μακεδόνα βασιλιά Φιλίππου Β' βρέθηκε στη βασιλική αυλή προκειμένου να διδάξει τον δεκατριάχρονο γιο του, Αλέξανδρο. Ανάμεσα στα πολυτελή παλάτια της Πέλλας και των Αιγών, αλλά και το ειδυλλιακό περιβάλλον της πηγής των Νυμφών στη Μίεζα όπου και έστησε τη σχολή του, ο Αριστοτέλης δίδαξε για έξι χρόνια τον ιδιοφυή νέο, που έμελλε να μείνει στην ιστορία ως Μέγας. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του Αριστοτέλη στη Μακεδονία γεννήθηκε η κόρη του Πυθιάδα, η οποία πήρε το όνομα της μητέρας της που πιθανόν πέθανε

κατά τη γέννα ή λίγο μετά.

Φεύγοντας ο Αλέξανδρος για να κατακτήσει τον κόσμο και μαζί τον τίτλο του Μεγάλου στρατηλάτη, ο Αριστοτέλης έφυγε και πάλι για την Αθήνα, όπου ίδρυσε τη δική του φιλοσοφική σχολή σε ένα δημόσιο γυμναστήριο που ονομαζόταν Λύκειο, ενώ οι σπουδαστές του έγιναν γνωστοί ως «Περιπατητικοί», γιατί συνήθιζαν να βαδίζουν πάνω-κάτω (περιπατεῖν) καθώς συζητούσαν για φιλοσοφικά ζητήματα. Προκειμένου να φροντίσει τη μικρή του κόρη, ξαναπαντρεύτηκε ή συμβίωσε με την Ερπυλλίδα με την οποία απέκτησε ένα γιο, τον Νικόμαχο.

Ο Αριστοτέλης έμεινε στο Λύκειο για έντεκα χρόνια, που ήταν και τα πιο παραγωγικά της ζωής του. Μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου οι Αθηναίοι βρήκαν την ευκαιρία να απαλλαγούν από τη διοίκηση του Μακεδόνα αντιβασιλέα Αντίπατρου, φίλου του Αλέξανδρου, και μέσα στο γενικότερο κλίμα των αντιμακεδονικών αισθημάτων ο Αριστοτέλης κατηγορήθηκε για ασέβεια, όπως ακριβώς και ο Σωκράτης δυο γενιές πριν. Ο Αριστοτέλης αυτοεξορίστηκε στη Χαλκίδα, τόπο καταγωγής της μητέρας του, ενώ σύμφωνα με μια μαρτυρία έφυγε από την Αθήνα *«από το φόβο μήπως διαπράξουν οι Αθηναίοι ένα δεύτερο αμάρτημα κατά της φιλοσοφίας»*. Στη Χαλκίδα έζησε για ένα μόνο χρόνο και πέθανε σε ηλικία 62 ετών το 322 π.Χ.

Η φιλοσοφία του

Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη επηρεάστηκε εν πολλοίς από τον Πλάτωνα, αλλά και από τις προσωπικές του έρευνες στη βιολογία και την ζωολογία. Ενώ ο Πλάτωνας προσπαθούσε να αναγάγει τις αλήθειες που κρύβονται πίσω από όλα τα πράγματα σε έναν υπερβατικό, υπεραι-

σθητό κόσμο ιδεών, ο Αριστοτέλης άλλαξε ρότα και πέρα από τις ιδέες, αναζήτησε απαντήσεις στα ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση και συμπεριφορά μέσα από την ενδελεχή παρατήρηση των έμβιων όντων και την διαπίστωση της εσωτερικής τους οργάνωσης. Θεώρησε ότι τα ερωτήματα για τη φύση όλων των πραγμάτων πρέπει να προκύπτουν, και όχι να αποκόπτονται, από εγκόσμια ερωτήματα. Εξετάζοντας το πώς τα διαφορετικά είδη οργανισμών ωθούνται από την ίδια τους τη φύση να επιδιώκουν αυτό που για τα ίδια είναι καλό και αξιολογώντας τις βιολογικά ενσωματωμένες τους αξίες, προσπάθησε στην περίπτωση του σκεπτόμενου ανθρώπου να καταγράψει έναν κώδικα ηθικής που αφορά την ψυχή του αλλά και που απορρέει από την βιολογία του.

Η **Αριστοτελική Ηθική** αποτελείται από έναν αριθμό κειμένων με πιο βασικά τα Ηθικά Νικομάχεια, τα Ηθικά Ευδήμεια, τα Ηθικά Μεγάλα και ακόμα τα Πολιτικά. Τα τελευταία είναι πολιτική φιλοσοφία που διαπραγματεύεται τη συμπεριφορά των ατόμων, αλλά και τη συμπεριφορά των πολιτών μιας πόλης.

Τα **Ηθικά Νικομάχεια** ονομάστηκαν έτσι, είτε γιατί ο Αριστοτέλης τα αφιέρωσε στο γιο του Νικόμαχο, είτε γιατί ο ίδιος ο Νικόμαχος εξέδωσε το έργο με την τελική του μορφή μετά το θάνατο του πατέρα του. Στο έργο αυτό ο Αριστοτέλης διαπραγματεύεται το πώς μια ανθρώπινη ζωή μπορεί να γίνει ευτυχισμένη. Χωρίζει τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε δύο κατηγορίες, αυτές που είναι κατασκευές, π.χ. η αρχιτεκτονική, που η αξία τους βρίσκεται στο τελικό αποτέλεσμα (το οικοδόμημα) και τις ενέργειες, δηλαδή δράσεις, που η αξία τους εμπεριέχεται μέσα τους,

Η Σχολή Αριστοτέλους στο Νυμφαίο της Μίεζας

π.χ. η επίτευξη της ευδαιμονίας.

Για τον Αριστοτέλη αν στον άνθρωπο υπάρχει κάτι αγαθό, τότε αυτό δεν είναι απλά δώρο θεού ή της τύχης ή της φύσης, αλλά κάτι που δημιουργεί ο άνθρωπος με τις πράξεις του, ως ενέργεια και όχι ως κατασκευή. Το τι είναι αγαθό είναι αντικείμενο γνώσης της πολιτικής επιστήμης και έχει ως στόχο τις δραστηριότητες και όχι τις κατασκευές. Η πολιτική επιστήμη είναι αυτή που μελετάει και νομοθετεί σχετικά με τις γνώσεις που χρειάζεται να κατέχει ο άνθρωπος για να επιτύχει την ευδαιμονία. Διακρίνει, ο Αριστοτέλης, τρεις τρόπους σύμφωνα με τους οποίους ζουν οι άνθρωποι:

1. Τον **απολαυστικό βίο**, αυτόν που επιδιώκει την ηδονή, την απόλαυση, τη σωματική ευχαρίστηση. Με αυτόν τον τρόπο ζουν «ως βοσκημάτων βίον» οι ζωώδεις τύποι.

2. Τον **πολιτικό βίο**, αυτόν που ζει ο άνθρωπος ως κοινωνικό όν, η αξία

του οποίου είναι η 'τιμή' δηλαδή η κοινωνική αναγνώριση, ενώ το κέντρο του είναι η αρετή.

3. Τον **θεωρητικό βίο**, αυτόν που βιώνουν εκείνοι που αναζητούν τις αρχές των αιώνιων όντων, μέσα από την μελέτη της Θεολογίας, της Αστρονομίας και των Μαθηματικών.

Προσπαθώντας ο Αριστοτέλης να προσδιορίσει το τι είναι η ευδαιμονία παραθέτει τρία κριτήρια που πρέπει να πληρούνται.

1. **Ο τέλειος σκοπός.** Αναζητούμε το σκοπό που δίνει νόημα σε όλους τους άλλους, τον τέλειο. Ως τέλειος ορίζεται ο αξιακά ανώτερος και αυτός που επιτυγχάνει την πραγμάτωσή του. Τελειότερος δε, είναι αυτός που επιδιώκουμε γι' αυτόν τον ίδιο και όχι για κάτι άλλο και απόλυτα τέλειος είναι αυτός που τον επιλέγουμε πάντα γι' αυτόν τον ίδιο και ποτέ για κάτι άλλο.

2. **Το αὐτάρκες.** Αυτάρκης δεν είναι αυτός που ζει μόνος, μια και ο άνθρωπος είναι όν πολιτικό, αλλά αυτός που

Ο αρχαιολογικός χώρος του Λυκείου του Αριστοτέλη στο κέντρο της Αθήνας

δεν χρειάζεται πολλά. Υπάρχουν αγαθά που είναι εξωτερικά ως προς τις δραστηριότητες, π.χ. ο πλούτος. Τα εξωτερικά αγαθά είναι απαραίτητα μόνο στο βαθμό που μπορούν να φέρουν τη σχόλη, δηλαδή την ελευθερία από δευτερεύουσες ασχολίες και δραστηριότητες, ώστε να είναι κάποιος ελεύθερος να ασχοληθεί με τη σημαντική.

3. Το μη συναριθμούμενο. Η ευδαιμονία δεν είναι το άθροισμα των δραστηριοτήτων που την επιδιώκουν, αλλά εμπεριέχεται σε αυτές.

Αγαθός άνθρωπος είναι εκείνος που κάνει με τον τελειότερο τρόπο το έργο που εναπόκειται στον άνθρωπο να κάνει. Το δε έργο του ανθρώπου είναι ενέργεια ψυχής, σύμφωνη με την αρετή και μάλιστα την τελειότερη και καταλαμβάνει ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου.

Ευδαίμων είναι αυτός που έχει τα αναγκαία εξωτερικά αγαθά και επιτελεί την τέλεια αρετή.

Τι είναι όμως η αρετή; *“τί ἐστιν ἡ ἀρετή*

σκεπτέον” λέει ο Αριστοτέλης.

Αρετή είναι ο τρόπος που διαχειριζόμαστε τα πάθη μας. Όλοι οι άνθρωποι νιώθουν οργή, φόβο, σωματικές επιθυμίες. Ο τρόπος που επιλέγει κάποιος ως στάση απέναντι σε ένα εξωτερικό ή σωματικό ερέθισμα που του προκαλεί φόβο, οργή, επιθυμία, είναι αυτός που μπορεί να γίνει παγιωμένη συνήθεια και να μετατραπεί σε αρετή ή κακία. Αυτή την παγιωμένη συνήθεια, ο Αριστοτέλης την ονομάζει *ἕξις*.

Ο Αριστοτέλης χωρίζει τις αρετές σε ηθικές και διανοητικές. Οι διανοητικές γίνονται μόνο από διδασκαλία και προϋποθέτουν εμπειρία και χρόνο, ενώ οι ηθικές αρετές είναι ἕξεις (συνήθειες) που επιτυγχάνονται με προσπάθεια, αλλά και με διδασκαλία. Καθώς αναπτύσσεται ο άνθρωπος αποκτά πρώτα τις ηθικές και μετά τις διανοητικές αρετές.

Η **ηδονή** (με την ευρεία έννοια της ευχαρίστησης και όχι με το σημερινό, περιοριστικό όρο των σωματικών

απολαύσεων) είναι το όχημα για να ενσταλαχτούν στον άνθρωπο οι αρετές. Όταν ο άνθρωπος γίνει ενάρετος μπορεί να απέχει από ηδονές. Αναγνωριστικό σημάδι αρετής είναι η χαρά που βιώνει το άτομο. Η ηδονή εμπλουτίζει, πολλαπλασιάζει τη διάθεση μας για δραστηριότητες, ενώ η λύπη δημιουργεί προσκόμματα στενοχώρια και αναχαιτίζει τις δραστηριότητες.

Αυτό που πρέπει να μάθουμε να κάνουμε, το μαθαίνουμε κάνοντας. Για να γίνει κάποιος δίκαιος πρέπει να κάνει δίκαιες πράξεις. Το να γίνει κανείς ενάρετος δεν είναι θέμα γνώσης, αλλά άσκησης (ήθους, συνήθειας) κατ’άριστον τρόπο και με την καθοδήγηση κάποιου δασκάλου. Η αγαθότητα προϋπάρχει στον κόσμο. Είναι σημαντικό να αποκτήσει κάποιος αρετές από νέος γιατί μεγαλώνοντας είναι πολύ δύσκολο να αλλάξει.

Η **ηθική αρετή** είναι ἕξις προαιρετική. Επιλέγουμε το τι θα πράξουμε, σε μεσότητα προς ημάς (ανάλογα με το άτομο, φύλο, ηλικία, πόλη που γεννηθήκαμε) και ορισμένη *λόγῳ*, δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί ἔλλογα με τον τρόπο που θα την ὀρίζε εκείνος που έχει φρόνηση, *«ὥς ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειε»*. Είναι κατόρθωμα να επιτύχει κάποιος τη μεσότητα γιατί εξαρτάται από την τύχη, το σε ποια πόλη θα γεννηθεί, σε τι ηλικία θα φθάσει κ.α. Η ηθική αρετή είναι κατά το *ἄριστον* και το *εὖ ἀκρότης*. Είναι η κορυφή στην οποία στοχεύει και την οποία κατακτά το μέσον, ούτε η ἑλλειψη, ούτε η υπερβολή ενεργειών. Το λάθος, το κακόν, το αμάρτημα συμβαίνουν με πολλούς τρόπους. Το σωστό μόνο με έναν. Δεν επιδέχεται κάθε πάθος και κάθε πράξη τη μεσότητα, π.χ. από τα πάθη ο φθόνος και από τις πράξεις η κλοπή ή η μοιχεία δεν έχουν μεσότητα.

Ανάμεσα στα άλλα παραδείγματα ηθικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης, είναι η ανδρεία, η μεγαλοψυχία και η δικαιοσύνη.

Η **ανδρεία**, είναι έξις, προαιρετική υπό την έννοια ότι ωθεί το άτομο να παίρνει αποφάσεις σε σχέση με τα πάθη του, στη συγκεκριμένη περίπτωση το φόβο του, και σε σχέση με τα εξωτερικά ερεθίσματα που τα ονομάζει θαρραλέα και φοβερά. Διακρίνει περιπτώσεις όπου κάποιος μπορεί να δείξει υπερβολή θάρρους ή έλλειψη θάρρους, υπερβολή φόβου ή έλλειψη φόβου και ακόμα υπερβολή θάρρους και έλλειψη φόβου, ή έλλειψη θάρρους και υπερβολή φόβου. Σε κάθε περίπτωση για να επιτευχθεί η ανδρεία, προϋπόθεση είναι να υπάρχει και εκείνη η διανοητική αρετή που κρίνει και επιλέγει τη μεσότητα.

Μεγαλοψυχία. Ο μεγαλόψυχος κάνει μεγάλα πράγματα που έχουν μέγεθος ή που προϋποθέτουν τη διαχείριση εξωτερικών αγαθών, όπως μεγάλες χορηγίες ή αγαθοεργίες χωρίς την αξίωση ανταπόδοσης. Εκείνο που αξιώνει ο μεγαλόψυχος είναι η τιμή από την κοινωνία, χωρίς όμως η τιμή να είναι το μέγιστο αγαθό γι' αυτόν. Η μεγαλοψυχία προϋποθέτει θάρρος και καθαρότητα και είναι το κόσμημα των αρετών. Αυτός που αξιώνει τιμές χωρίς να αξίζει είναι χαύνος. Αυτός που αξίζει αλλά φοβάται να αξιώσει είναι μικρόψυχος και αυτό αποτελεί ηθικό λάθος λόγω έλλειψης θάρρους, πρωτοβουλίας, αυτοπεποίθησης και κυρίως γιατί χάνει κανείς την ευκαιρία για πράξεις. Δεν μπορείς να γίνεις μεγαλόψυχος από μίμηση.

Πώς ορίζεται, κατά τον Αριστοτέλη, μια ηθική πράξη;

Οι ηθικές πράξεις, λέει, αλλάζουν με τις περιστάσεις και ορίζονται σύμφωνα με τα καθέκαστα (επιμέρους),

Ο Αριστοτέλης διδάσκει τον νεαρό Αλέξανδρο (γκραβούρα του Γάλλου χαράκτη Charles Laplante)

άρα για να κρίνει κάποιος μια ηθική πράξη πρέπει να εξετάσει από τι αυτή συνίσταται και σε τι αφορά:

1. τις πράττει, 2. τι πράττει, 3. εν τίνι πράττει (εν ονόματι τίνος), 4. με ποιο τρόπο, 5. για ποιο σκοπό, 6. πώς και με τι ψυχική κατάσταση.

Η δικαιοσύνη είναι ηθική αρετή που αφορά τις σχέσεις μας με τους άλλους (αρετή προς έτερον).

Κάθε επιστήμη, για τον Αριστοτέλη, μπορεί να κάνει το καλό και το κακό. Ασκώντας, για παράδειγμα, ο γιατρός την ιατρική επιστήμη μπορεί να θεραπεύσει έναν άρρωστο ή να δηλητηριάσει έναν εχθρό. Η δικαιοσύνη δεν είναι επιστήμη, αλλά ηθική αρετή που κάνει μόνο δίκαια πράγματα.

Ο νόμος είναι νους χωρίς επιθυμίες, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τον δικαστή. Οι επιθυμίες είναι το θηρίο μέσα σε κάθε άνθρωπο, που χρειάζεται διαχείριση. Όμως, λέει ο Αριστοτέλης, είναι καλύτερα να υπάρχουν άνθρωποι δικαστές, από τον σκέτο νόμο και ακόμα κακοί νόμοι από την

απόλυτη ανομία. Μπορεί κάποιος να είναι νόμιμος, αλλά όχι δίκαιος.

Άδικος, θεωρεί πως, είναι ο πλεονέκτης ως προς τα εξωτερικά αγαθά, δηλαδή ως προς την τιμή, το χρήμα, την σωτηρία κλπ, γιατί αυτά είναι από τα εξωτερικά αγαθά που μοιράζονται. Το να μη διαχειρίζεται κάποιος σωστά τα δικά του χρήματα και να έχει, αυτό που ονομάζει ανελευθεριότητα, τον κάνει όχι κακό, όχι άδικο, αλλά άστοχο, ανεπιτυχή. Ο πλεονέκτης όμως γίνεται άδικος γιατί προκαλεί ζημιά στον άλλο, στερώντας τον από αυτά που ο ίδιος κατά πλεονεξία καρπούται.

Ο Αριστοτέλης πιστεύει πως η ψυχή φθάνει και αναγνωρίζει την αλήθεια με πέντε τρόπους. Τέχνη, επιστήμη, φρόνηση, σοφία, νους. Αυτοί οι πέντε τρόποι αποτελούν διανοητικές ικανότητες, διανοητικές έξεις.

Η επιστήμη έχει για αντικείμενο τα αιώνια πράγματα - θεολογία, αστρονομία, μαθηματικά- είναι διδακτική, δηλαδή αυτός που την κατέχει γνωρίζει τις αρχές των πραγμάτων και μπορεί

Σχετική γραφική αναπαράσταση: Η μεσότητα και οι ακρότητες κατά τον Αριστοτέλη

να τις εξηγήσει και σε άλλους και είναι αποδεικτική, δηλαδή από πρώτες, θεμελιώδεις αρχές, μπορεί να οδηγήσει, επαγωγικά, σε σωστά συμπεράσματα.

Νους είναι η γνωστική ικανότητα γνώσης των αρχών.

Ο συνδυασμός και των δύο, δηλαδή της επιστήμης και του νου είναι η σοφία. Η σοφία, επειδή εμπεριέχει τις άλλες δύο διανοητικές ικανότητες, είναι ανώτερη από αυτές. Η φρόνηση ως διανοητική ικανότητα μπορεί να κάνει σωστά τα εξής πράγματα:

1. Μπορεί να αναγνωρίζει τους σκοπούς. Ξέρει τι είναι η ευδαιμονία και ποιες επιλογές μπορεί να οδηγήσουν σ' αυτήν, π.χ. δικαιοσύνη και όχι αδικία, φιλία όχι κολακεία κλπ.
2. Βρίσκει τους κατάλληλους τρόπους (μέσα) για να επιτύχει τους σκοπούς.
3. Αναγνωρίζει τις περιστάσεις που μπορεί να οδηγήσουν στους σκοπούς.
4. Κινητοποιεί για δράση το άτομο μέσα από τη βούληση.
5. Εξασφαλίζει και την ίδια την πράξη και την πραγμάτωσή της.

Για τον Αριστοτέλη, μόνο ο φρόνιμος μπορεί να επιτελέσει όλες τις παραπάνω λειτουργίες. Πολλοί άνθρωποι μπορούν να κάνουν ένα ή κάποια από τα παραπάνω. Μπορεί να ξέρουν τους σκοπούς, αλλά να μην έχουν τη βούληση για πράξη, μπορεί να ξέρουν τους τρόπους, αλλά να μη μπορούν να αναγνωρίσουν τις κατάλληλες περιστάσεις. Αν κάποιος γνωρίζει ποιος είναι ο φρόνιμος, μπορεί να διακρίνει τα λάθη και τις ελλείψεις στις οποίες υποπίπτουν οι άλλοι.

Από τις πέντε παραπάνω διανοητικές ικανότητες που οδηγούν στην αλήθεια, δηλαδή, την τέχνη, την επιστήμη, τη φρόνηση, τη σοφία και το νου, η φρόνηση και η σοφία πέρα από ικανότητες, είναι και διανοητικές αρετές. Και είναι αρετές, πρώτον γιατί είναι ανώτερες και δεύτερον, γιατί δεν έχουν δύο δυνατότητες να κάνουν δηλαδή και το αγαθό και το κακό, αλλά μόνο ένα, αυτό που ταιριάζει στη φύση τους.

Πώς μπορεί να αναγνωρίσει κανείς τους ενάρετους;

Όταν βλέπουμε ένα αποτέλεσμα δεν ξέρουμε αν ο δημιουργός είχε την πλήρη γνώση. Για να είμαστε βέβαιοι ότι κάποιος είναι αγαθός, πρώτα πρέπει να τον δούμε να πράττει.

..ἐκ δὲ τοῦ μὴ πράττειν οὐδεὶς ἂν οὐδὲ μελλήσειε γίνεσθαι ἀγαθός – χωρίς κάποιος να πράξει, ποτέ δεν μπορεί να ελπίζει ότι κάποια στιγμή θα γίνει αγαθός. Και γίνεται κάποιος αγαθός μέσα από την πράξη και υπό τρεις προϋποθέσεις.

1. *ἐάν εἰδώς*, (αν κατέχει τη γνώση) δηλαδή την διανοητική αρετή της φρόνησης, να γνωρίζει τις αρχές, να έχει τη βούλευση (υπολογισμό της σωστής στιγμής και της ταχύτητας λήψης απόφασης) και να μπορεί στο έλλογο κομμάτι να κινηθεί σωστά στο χώρο της ηθικής.

2. *ἐάν προαιρούμενος* και προαιρούμενος δι' αυτά, αν επιλέγει να κάνει αυτές τις πράξεις για χάρη των ιδίων των πράξεων.

3. *ἐάν και βεβαίως καὶ ἀμετακίνητως ἔχων πράττη*, αν δηλαδή έχει βεβαιότητα και σταθερότητα, αφού η αγαθότητα δεν είναι ευμετάβλητη. Η κακία είναι ευμετάβλητη και μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε άλλη κακία, αλλά πολύ δύσκολα γίνεται αγαθότητα.

Ψυχολογικοί τύποι ανθρώπων

Ο Αριστοτέλης παρουσιάζει κατηγορίες ψυχολογικών τύπων, που τους κατατάσσει σε σχέση με την απόκλιση που έχουν ως προς τον άνθρωπο με φρόνηση, τον φρόνιμο ή σώφρονα, που είναι το ιδεατό.

Εγκρατής είναι αυτός που γνωρίζει το αγαθό, έχει σωστές επιθυμίες και πράττει το σωστό. Μπορεί να έχει και φαύλες επιθυμίες, αλλά επιλέγει να πράξει το σωστό. Η εγκράτειά του έχει σχέση με τις σωματικές ηδονές (αφή, γενετήσιες, φαγητό).

Ο σώφρων δεν έχει φαύλες επιθυμίες,

ενώ ο εγκρατής έχει. Ο σώφρων δεν νοιώθει καμιά ηδονή ενάντια σε αυτά που προστάζει ο λόγος, ενώ ο εγκρατής νοιώθει. Ο εγκρατής δίνει μάχη που δεν έπρεπε να δώσει και υποβάλλει τον εαυτό του σε άχρηστο πόνο.

Ο φρόνιμος είναι το ιδανικό, ο εγκρατής υπολείπεται. Η υπερνίκηση του πειρασμού για τον φρόνιμο είναι εύκολη και δεν συνιστά λύπη, ενώ ο εγκρατής δίνει μάχη.

Ο ακρατής γνωρίζει το αγαθό το ίδιο με τον φρόνιμο και τον εγκρατή, έχει σωστές έξεις και επιθυμίες, αλλά έχει και φαύλες στις οποίες κάνει το λάθος και ενδίδει, αντίθετα από τον εγκρατή.

Ο ακρατής παρεκκλίνει από τον ορθό λόγο εξ' αιτίας του πάθους. Το πάθος είναι τέτοιο που κυριαρχεί, ώστε να μην πράττει σύμφωνα με τον ορθό λόγο, αλλά δεν τον εξουσιάζει με τρόπο ώστε να έχει την πεποίθηση ότι πρέπει να επιδιώκει τις ηδονές. Δεν πιστεύει ότι πρέπει να ακολουθεί τις ηδονές, όμως ενδίδει σ' αυτές ενάντια σε ότι πιστεύει.

Η ακρασία μπορεί να είναι κάτι προσωρινό ή να είναι και θέμα φυσιολογίας. Ο ακρατής έχει έλλειμμα στον ορθό λόγο και στις επιθυμίες. Γνωρίζει μεν τι είναι το αγαθό, αλλά όχι πλήρως γιατί του λείπει η πίστη (πεπεϊσθαι) στο αγαθό. Δεν τον ελκύει η ομορφιά του αγαθού με τον ίδιο τρόπο που ελκύει τον σώφρονα, γι' αυτό και παρεισφρεύει μέσα του οι φαύλες επιθυμίες.

Ο φαύλος αποτελεί υποδεέστερη κατηγορία γιατί έχει μια λανθασμένη αντίληψη για το αγαθό. Θεωρεί αγαθό εκείνο που δεν είναι και κάνει λάθος

ως προς τις ηθικές του αρχές. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες κατηγορίες, ο φαύλος δεν γνωρίζει καν το αγαθό. Χειρότερος και από τον φαύλο είναι ο θηριώδης. Είναι αυτός που αποτινάζει την ανθρώπινη υπόσταση και συμπεριφέρεται σαν να ήταν ζώο. Νοσηρή συμπεριφορά, διαφθορά και διαστροφή της ανθρώπινης φύσης. Ο Αριστοτέλης δίνει τέτοια ακραία παραδείγματα διαστροφών και παρεκκλίσεων, όπως φόνος με ανθρωποφαγία κ.ά. Ο θηριώδης είναι έξω από τα συνήθη όρια του κακού, βρίσκεται πέρα από το κακό. Ο θηριώδης έχει πλήρη ανικανότητα σύλληψης της αρχής και ζει στην απόλυτη στιγμή της επιθυμίας. Ο θηριώδης πρέπει να εξορίζεται γιατί η κατάστασή του είναι ανίατη. Δεν υπάρχει πρακτικός λόγος, τίποτα που να μπορεί από μακριά να καθοδηγήσει τη ζωή και τις πράξεις του και δεν επιδέχεται καμία βελτίωση.

Ευδαιμονία: Τι είναι όμως τελικά η ευδαιμονία και ποιοι είναι αυτοί που μπορούν να την πετύχουν;

Ευδαιμονία, καταλήγει ο Αριστοτέλης, είναι η ενέργεια της ψυχής όταν αυτή ενεργεί *κατ' ἀρετήν*. Αν οι αρετές είναι περισσότερες τότε σύμφωνα με αυτήν που έχει το μεγαλύτερο κύρος, την άριστη. Μέσα από μια μακρά διалекτική πορεία συμπεραίνει, πως οι αρετές που οδηγούν στην ευδαιμονία, είναι η σοφία και η φρόνηση. Η σοφία είναι η θεώρηση των αιώνιων πραγμάτων, είναι διανοητική έξις και κάθε φορά που ενεργοποιείται δημιουργεί ευδαιμονία.

Κάθε ενεργοποίηση της σοφίας από

τη φύση της είναι ευδαιμονία. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την ενεργοποίηση της σοφίας είναι η ύπαρξη της φρόνησης. Η φρόνηση είναι αυτή που γνωρίζει τις αρχές, έχει σωστές ορέξεις και εξασφαλίζει το εὖ ζεῖν ὅλως, δηλαδή μπορεί να μετατρέψει τις ευδαίμονες στιγμές της θεώρησης των αιώνιων όντων, σε μια συνεκτική ενότητα που είναι ο ευδαίμων βίος. Η σοφία ενεργοποιημένη από τη φρόνηση μπορεί να οδηγήσει στην τέλεια ευδαιμονία που είναι η πραγμάτωση της θεωρίας για τους εξής λόγους:

1. Είναι τέλεια γιατί το αντικείμενό της είναι το ανώτερο στον κόσμο (θεολογία, αστρονομία, μαθηματικά)
2. Είναι η πιο συνεχής γιατί δεν έχει σωματικότητα, άρα δεν έχει κούραση.
3. Είναι ηδονική γιατί δεν περιέχει εγκόσμιες χαρές και λύπες.
4. Είναι αυτάρκης γιατί δεν χρειάζονται εξωτερικά αγαθά.
5. Δεν εξυπηρετεί άλλον στόχο παρά μόνον τον εαυτό της.
6. Είναι το ίδιο με τηνσχόλη δηλαδή δραστηριότητα που δεν έχει σχέση με εξωτερικά αγαθά (το αντίθετο είναι η ασχολία).
7. Η ευδαιμονία της θεωρίας μπορεί να καταλάβει όλη την έκταση του ανθρώπινου βίου.

Μόνο όμως οι σοφοί μπορούν να γίνουν ευδαίμονες;

Για όσους δεν είναι σοφοί υπάρχει ευδαιμονία αλλά δευτέρως, λέει ο Αριστοτέλης, συνυφασμένη με τα ανθρωπικά (σε αντιδιαστολή με το αθανατίζουν των σοφών). Ο φρόνι-

ΠΗΓΕΣ

- Παύλος Κόντος, Αριστοτελική Ηθική, κύκλος διαδιδασκικών μαθημάτων
- Gerard J. Hughes, Ηθικά Νικομάχεια, ένας οδηγός ανάγνωσης. Εκδόσεις Οκτώ
- Θεοδόσιος Π. Τάσιος, Ξανά ο Αριστοτέλης; Εκδόσεις ΑΤΩΝ 2018

μος μπορεί να μην κατέχει την τέλεια ευδαιμονία του σοφού, αφού υπολείπεται ως προς αυτόν, όμως γεύεται την ευδαιμονία πολύ περισσότερο από ότι οι άλλες κατηγορίες ανθρώπων (ακρατής, φαύλος, χρηματιστής).

Στα **‘Πολιτικά’** εξηγεί ο Αριστοτέλης ότι ο φρόνιμος πολίτης μέσα στην διαρκή εναλλαγή του άρχειν και άρχεσθαι έχεισχόλη. Ησχόλη, απαραίτητο συστατικό για την επίτευξη της ευδαιμονίας, δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο της θεωρίας. Η πολιτεία οφείλει να εξασφαλίζει στον ενεργό πολίτη τα μέσα για να έχει και αυτός τη μέγιστη δυνατήσχόλη. Ησχόλη όμως, απαιτεί σωφροσύνη και δικαιοσύνη, δηλαδή φρόνηση, για να αξιοποιηθεί σωστά. Το βασικότερο κομμάτι της εκπαίδευσης για τη σωστή διαχείριση τηςσχόλης είναι η μουσική εκπαίδευση. Και όχι το να παίζει κανείς, αλλά το να μάθει να ακούει και να απολαμβάνει τη μουσική.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να πραγματοποιηθούν υπό την προϋπόθεση ότι είναι εξασφαλισμένα τα βασικά εξωτερικά αγαθά όπως υγεία, στοιχειώδης πλούτος, ευνομούμενη πολιτεία,

ειρήνη. Αυτάρκεια δεν υπάρχει για καμιά ανθρώπινη ζωή.

Τα **Ηθικά Νικομάχεια** γράφτηκαν από τον Αριστοτέλη όχι για να αποτελέσουν θεωρητική γνώση, όπως κάνουν οι άλλες επιστήμες αλλά για να ωθήσουν τον άνθρωπο σε πράξη, ώστε να γίνει αγαθός. Εξαιρώντας τους νέους που είναι άπειροι και κυριαρχούνται από τα πάθη τους, αλλά και όλους τους άλλους που κυριαρχούνται από τα πάθη και που ανώφελα θα ακούσουν δίχως να πράξουν, ο Αριστοτέλης απευθύνει τα Ηθικά Νικομάχεια.

1. Σε κάθε έλλογο άτομο που παίρνει μόνο του αποφάσεις και είναι ικανό για προαίρεση (εκτός από τους ακόλαστους και θηριώδεις), είτε έχει μια σωστή ή μια λανθασμένη αντίληψη για το αγαθό.

2. Σε όλους τους πολίτες, που μπορεί να μην έχουν μεν την πλήρη γνώση, αλλά μπορούν να καταλάβουν και να κρίνουν τα προβλήματα της ηθικής και της πολιτικής σφαίρας.

3. Ο κατ’ εξοχήν όμως ακροατής και αποδέκτης της γνώσης των Ηθικών Νικομαχείων είναι ο νομοθέτης, γιατί

αυτός είναι που θα θέσει τους όρους της ηθικής παιδείας και θα διαμορφώσει τις ηθικές αρετές των πολιτών.

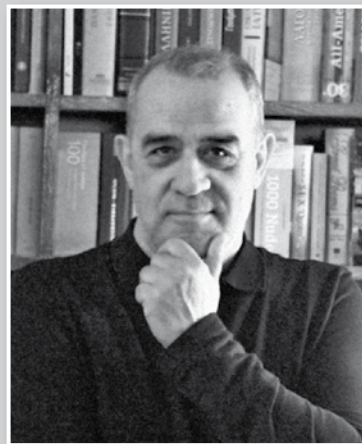
Ως επίμετρο

Κάτω από τη σκιά του Βερμίου, ανάμεσα από τα γάργαρα νερά της πηγής των Νυμφών και τα ορμητικά, βουερά νερά του ποταμού Όλγανου, δυο μορφές από τις πιο πολυσυζητημένες όλων των εποχών, ο Αριστοτέλης (1ος στην κατάταξη του MIT) και ο Μέγας Αλέξανδρος (5ος), βρέθηκαν για λίγο μαζί κι ύστερα, σαν δυο παλλόμενα φωτεινά σωματίδια, απότοκα πυρηνικής αντίδρασης, ξεχύθηκαν στο χωρόχρονο επηρεάζοντας, καθένας με τον τρόπο του, τη μοίρα του κόσμου όλου. Δεν πρέπει να είναι από στείρα προγονοπληξία, αλλά από βαθειά συναίσθηση του μεγέθους αυτών των μορφών, όλοι όσοι τυχαίνει να βαδίζουμε στον ίδιο με εκείνους τόπο, να έχουμε κάποιο περίσσιο χρέος. Να μάθουμε και για τα άλλα μονοπάτια, που εκείνοι στον κόσμο χάραξαν, άλλα ακολουθώντας τα ευλαβικά και άλλα αποφεύγοντας με βδελυγμία. ■

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΤΟ «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΠΟΛΙΣ»

ΕΙΔΙΚΗ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ από το έγκριτο Ίδρυμα Προαγωγής Δημοσιογραφίας ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΒΑΣ. ΜΠΟΤΣΗ, απονεμήθηκε στην Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδας για το περιοδικό **«ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΠΟΛΙΣ»**. Η διάκριση δόθηκε σύμφωνα με την απόφαση της γνωμοδοτικής επιτροπής του ιδρύματος, «Για την ποιοτική δημοσιογραφική παρουσίαση θεμάτων που αφορούν την Ιστορία, τα Γράμματα και τις Τέχνες», κατόπιν ομόφωνης εισήγησης της ΕΣΗΕΜΘ.

Τη διάκριση παρέλαβε κατά την 35η Τελετή Απονομής Βραβείων του ιδρύματος στην Αθήνα, ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου, ο διευθυντής σύνταξης του περιοδικού, δημοσιογράφος και συγγραφέας **Κώστας Δ. Μπλιάτσας**. Το «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΠΟΛΙΣ» με την ευαίσθητη ματιά του και με την ποιοτική παρουσίαση θεμάτων Ιστορίας, Τέχνης, Γραμμάτων και Πολιτισμού της καθημερινότητας ήδη έχει χαρακτηριστεί από πνευματικούς ανθρώπους «η συνείδηση της πόλης».

ΟΙ ΠΑΡΑΤΑΞΙΑΚΕΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ (1671 - 1918)

Πραγματοποιήθηκε στη Νάουσα, την Κυριακή 23 Σεπτεμβρίου 2018 η παρουσίαση του βιβλίου του Ναουσαίου ερευνητή Τοπικής Ιστορίας και συνεργάτη του περιοδικού μας κ. Στέργιου Αποστόλου με τίτλο «Πτυχές από την ιστορία των παραταξιακών αντιπαραθέσεων στη Νάουσα (1627-1918)». Η επανέκδοση του βιβλίου αυτού έγινε με την ευθύνη της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.). Για το βιβλίο μίλησαν οι Αντωνία Χαρίση – Δρ. Ιστορίας, Δημήτριος Μπαίτσης - Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας και ο συγγραφέας. Λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος του βιβλίου, παραθέτουμε στη συνέχεια μια αναλυτική περιγραφή των περιεχομένων του για όσους επιθυμούν να εμβαθύνουν σ' αυτά.

Γράφει ο
Στέργιος Αποστόλου,
Ιστορικός ερευνητής

Έχω τη γνώμη ότι η συγγραφή μιας μονογραφίας η οποία να αφορά στο σύνολό της αποκλειστικά στις παραταξιακές αντιπαραθέσεις στη

Νάουσα με βάση τα υπάρχοντα μέχρι σήμερα γραπτά στοιχεία και αξιόπιστες μαρτυρίες είναι και αναγκαία και επιβεβλημένη. Ως γνωστό, η διαδρο-

μή του χρόνου αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για τις ιστορικές έρευνες, γ' αυτό, από πολύ ενωρίς είχα αρχίσει να συγκεντρώνω τα σχετικά με το θέμα αυτό ιστορικά στοιχεία. Καρπός αυτών των προσπαθειών μου ήταν να εκδώσω το έτος 1994 σε ελάχιστα αντίτυπα προοριζόμενα μόνο για πανεπιστημιακές, ως επί το πλείστον, βιβλιοθήκες αλλά και άλλες, όπως Εθνική Βιβλιοθήκη, Βουλής, Γεννάδειος, Δημοτική κλπ. και όχι προς πώληση, το δακτυλογραφημένο βιβλίο μου με τίτλο: «ΠΤΥΧΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΤΑΞΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΩΝ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ» (1671 - 1918). Μελέτη κριτική-ιστοριοδική της σειράς «Μακεδονικές μελέτες». Έκδοση Νάουσα 1994. Επειδή, έκτοτε, η εξέλιξη της τεχνολογίας στην τυπογραφία πραγματοποίησε γιγαντιαία άλματα, μετέφερα πρόσφατα το κείμενό του σε ηλεκτρονική μορφή, με αναδιάρθρωση της ύλης του και με κάποιες βελτιώσεις και προσθήκες σ' αυτό, προκειμένου να εκδοθεί κανονικά.

Ο λεκτικός όρος «παρταξιακές», ο οποίος ενυπάρχει στον τίτλο, τέθηκε μόνο σ' αυτόν και σε ελάχιστες άλλες περιπτώσεις στην ύλη του βιβλίου. Τις περισσότερες φορές, αντί τούτου, χρησιμοποιείται ο όρος «κομματικές». Σημειώνω ότι η λέξη «κόμμα» χρησιμοποιούνταν ευρύτατα στη Νάουσα προκειμένου να αποδώσει την έννοια της λέξης «παράταξη», η οποία υποδηλώνει έναν πολιτικό σχηματισμό ή μια πολιτική φατρία μέσα στα περιορισμένα γεωγραφικά πλαίσια μιας πόλης. Το σύνολο της ύλης του βιβλίου αποτελείται από επτά κεφάλαια τα οποία αποτελούν ισάριθμες ενότητες. Κρίνω αναγκαίο να προβώ σε μια συνοπτική παράθεσή τους για να δοθεί η δυνατότητα στον αναγνώστη ή μελετητή να προ-
ϊδεασθεί για το περιεχόμενό τους:

Κεφάλαιο 1ο: «Κομματικές Αντιπαράθεσεις και γεγονότα στη Νάουσα από το 1671 μέχρι και την καταστροφή της από τους Τούρκους το 1822»

Στο παρόν κεφάλαιο, πέραν της αναφοράς μου στις αντιπαράθεσεις οι οποίες έχουν καθαρά κομματικό χαρακτήρα, έκρινα σκόπιμο να συμπεριλάβω και μερικές άλλες αντιπαράθεσεις οι εκφάνσεις των οποίων εμφανίζουν έντονο κοινωνικό και αγωνιστικό χαρακτήρα. Ειδικότερα:

α) Ναουσαίοι πρόκριτοι με τις μαρτυρικές καταθέσεις τους ενώπιον του ιεροδικείου Βέροιας υποβοηθούν το έργο των αρχιαρματολών της περιοχής για την καταδίκη σε θάνατο επιφανών Ναουσαίων αρχηγών

...η λέξη «κόμμα» χρησιμοποιούνταν ευρύτατα στη Νάουσα προκειμένου να αποδώσει την έννοια της λέξης «παράταξη»...

ληστανταρτικών σωμάτων οι οποίοι είχαν επαναστατήσει και υψώσει τη σημαία της ανταρσίας κατά του «θεοφρουρήτου κράτους του Ισλάμ», β) Σοβαρή διένεξη των κατοίκων της Νάουσας με τον Μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Ιωακείμ λόγω της απρεπούς συμπεριφοράς και των προσβολών τις οποίες υφίσταντο από αυτόν. Έγγραφο καταγγελία από τους ίδιους κατά του Ιωακείμ στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως το οποίο προέβη στην παύση του. Κατόπιν εσωτερικής διένεξης, υποβάλλεται αίτημα μέρους των κατοίκων της Νάουσας για την υπαγωγή της πόλης τους στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας,

γ) Ο αρματολός της Νάουσας Ζήσης Καραδήμος με τους δύο γιους του

δεν επιτρέπει τη στρατολογία νέων Ναουσαίων προοριζόμενων για τα γενιτσαρικά τάγματα και μεταβάλλεται σε αρχηγό ληστανταρτικού σώματος, δ) Κοτζαμπάσηδες (Δημογέροντες) από τη Νάουσα συγκροτούν ληστοςυμμορίες με άλλους συναδέλφους τους από τη Βέροια και την Έδεσσα και διανέμουν μεταξύ τους τη λεία από τις διαρπαγές,

ε) Περί τα τέλη του 18ου αιώνα κάνει την εμφάνισή του στην πολιτική ζωή της Νάουσας ο Ζαφειράκης, ο οποίος, με την υποστήριξη του Αλή πασά Τεπελενλή, ανέλαβε άρχοντας της πόλης. Από τις αρχές του 19ου αιώνα αρχίζουν και σημειώνονται σοβαρές διαμάχες μεταξύ αυτού και των πολιτικών του αντιπάλων Λούση Παπαφιλίππου, Μάμαντη Δραγατά και του ιατρού Αντωνάκη Περδικάρη. Με ενέργειες του Ζαφειράκη οι πολιτικοί του αντίπαλοι εξαφανίζονται προοδευτικά από το πολιτικό προσκήνιο. Ο Λούσης Παπαφιλίππου δηλητηριάζεται και οι υπόλοιποι δύο εξορίζονται από τη Νάουσα. Υπάρχει εκτενής αναφορά στις κομματικές αντιπαράθεσεις αυτών των τεσσάρων πρωταγωνιστών της πολιτικής ζωής στη Νάουσα από τις αρχές του 18ου αιώνα (1801) μέχρι την καταστροφή της πόλης τον Απρίλιο του 1822, με ειδική αναφορά και στην εξόντωση του Φιλικού Υπάτρου με συνέργεια του Ζαφειράκη.

Κεφάλαιο 2ο: «Ο ανασυνοικισμός της Νάουσας μετά την καταστροφή της το 1822».

Μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της Νάουσας, με εντολή της Υψηλής Πύλης, ακολούθησε λεπτομερής καταγραφή όλων των περιουσιακών στοιχείων των Ναουσαίων επαναστατών, είτε αυτοί σκοτώθηκαν κατά τις μάχες, είτε διέφυγαν. Το σύνολο

των περιουσιακών στοιχείων που καταγράφηκε δημεύτηκε από το Τουρκικό Δημόσιο. Μετά την έκδοση του φερμανίου της Υψηλής Πύλης με την υπόσχεση στους Ναουσαίους επαναστάτες ότι εάν επέστρεφαν στην πόλη τους, ζητούσαν συγνώμη και δήλωναν ότι του λοιπού θα διάγουν βίο φιλήσυχο, θα τους επιστρέφονταν η περιουσία που τους είχε κατάσχει το Τουρκικό Δημόσιο, ο ανασυνικισμός της Νάουσας άρχισε με αργό ρυθμό κατά την πρώτη περίοδο.

Παράλληλα με την επιστροφή των Ναουσαίων, με την έγκριση της Υψηλής Πύλης, άρχισαν να συρρέουν σ' αυτήν και κάτοικοι από τα καταστραμμένα γύρω από αυτήν χωριά. Ο ρυθμός εγκατάστασης των τελευταίων στη Νάουσα κατά την πρώτη περίοδο, ήταν ταχύτερος και πολυπληθέστερος από αυτόν των Ναουσαίων. Όμως, μετά την πάροδο κάποιου χρονικού διαστήματος, θα αντιστραφούν οι όροι. Οι Ναουσαίοι θα αρχίσουν να υπερέχουν πληθυσμιακά από τους επήλυδες χωρικούς και θα αρχίσουν να έρχονται σε σοβαρές προστριβές μαζί τους.

Έτσι, στη Νάουσα δημιουργούνται πάλι δύο πολιτικές μερίδες. Αυτή των γηγενών Ναουσαίων (ανεξάρτητα από την πρώην κομματική τους ιδιότητα Ζαφειρακικοί ή Μαμαντικοί) με επικεφαλής τον Μάμαντη, ο οποίος είχε επιστρέψει και η άλλη των επήλυδων χωρικών, κυρίως αυτών που είχαν την καταγωγή τους από τα χωριά Δραζίλοβο, Κουτσούφλιανη, Περισιόρι και Όσλιανη, με επικεφαλής τον Πέτρο παπά Αναστασίου ή Χατζηπέτρο. Η Νάουσα θα αρχίσει να ανοικοδομείται και να ξαναβρίσκει το ρυθμό της. Οι επήλυδες χωρικοί οι οποίοι επιδίωκαν να αναλάβουν τα ηνία της εξουσίας στην πόλη, θα ηττηθούν στην πολιτική αναμέτρησή τους με τους γηγενείς Ναουσαίους

Αντωνία Χαρίση, Τάκης Μπάιτσης και η πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Ολυμπία Μπέτσα

και θα αφομοιωθούν τελείως από αυτούς, αποβάλλοντας τα δικά τους ήθη και έθιμα και ενστερνιζόμενοι αυτά των Ναουσαίων.

Κεφάλαιο 3ο: «Κοινωνική και οικονομική διαστρωμάτωση της Νάουσας (Αρχές 20ού αιώνα)».

Εξετάζονται λεπτομερώς οι τομείς της γεωργίας, της, βιομηχανίας, της βιοτεχνίας, του Εμπορίου και οι φορείς τους, ήτοι: 1) Τομέας γεωργίας: α) Οι ελεύθεροι μικροϊδιοκτήτες αγρότες στο αγρόκτημα της Νάουσας και οι απασχολούμενοι σ' αυτό, β) Οι Ναουσαίοι τσιφλικάδες και τα τσιφλίκια τους στην ευρύτερη περιοχή της Νάουσας, οι μουσουλμάνοι συνιδιοκτήτες τους (όπου υπάρχουν) και οι εργαζόμενοι σ' αυτά. 2) Τομέας βιομηχανίας: α) Ναουσαίοι βιομήχανοι και οι βιομηχανίες τους, β) Βιομηχανικοί εργάτες (Εργατική τάξη). 3) Τομέας βιοτεχνίας, α) Ναουσαίοι βιοτέχνες και οι βιοτεχνίες τους, β) Εργάτες βιοτεχνιών (Εργατική τάξη. 4) Τομέας εμπορίου: α) Ναουσαίοι

έμποροι και τα καταστήματά τους, β) Οι εργαζόμενοι σ' αυτά ήταν, είτε οι ίδιοι, είτε υπάλληλοι. Για όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις αναφέρονται λεπτομερή στοιχεία τα οποία αφορούν στη γεωργική παραγωγή και τα προϊόντα της, στον βιομηχανικό και βιοτεχνικό εξοπλισμό, στη βιομηχανική και βιοτεχνική παραγωγή και τα προϊόντα τους και στο είδος των εμπορικών επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 4ο: «Το σύστημα της κοινοτικής διοίκησης στη Νάουσα (Κανονισμός βάσει αποφάσεων της Υψηλής Πύλης-Πατριαρχείου). Τελευταία περίοδος Τουρκοκρατίας».

Γίνεται λεπτομερής αναφορά στο σύστημα της διοίκησης της ορθόδοξης κοινότητας της Νάουσας κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας, επί τη βάσει υπάρχοντος κανονισμού στηριγμένου καθ' ολοκληρίαν σε αποφάσεις της Υψηλής Πύλης και του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Για την Υψηλή Πύλη η ανάθεση της διοίκησης των ορθό-

Στιγμιότυπο από την εκδήλωση της παρουσίασης του βιβλίου του Στέργιου Αποστόλου

δοξων Ελληνικών κοινοτήτων στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και δ' αυτού στις κατά τόπους Μητροπόλεις του, με κοινοτικούς κανονισμούς ελεγχόμενους απολύτως από τις δύο προαναφερόμενες αρχές, ενείχε μεγάλη σπουδαιότητα.

Λεπτομερής αναφορά γίνεται και για τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των προβλεπόμενων από τον κανονισμό οργάνων της κοινοτικής διοίκησης, πρόεδρος των οποίων προβλέπονταν να είναι ο εκάστοτε Μητροπολίτης. Τα όργανα αυτά ήταν η Δημογεροντία, η Εφορεία των σχολείων, η Διαρκής αντιπροσωπεία, οι Γενικές συνελεύσεις πολιτών, το Εκκλησιαστικό ή Πνευματικό δικαστήριο, η Εκλογική αντιπροσωπεία, οι Εφορευτικές εκλογικές επιτροπές, οι Επίτροποι των ναών κ.ά. Παρατίθενται αναλυτικά τα άρθρα του κανονισμού και σε μερικά, μάλιστα, από αυτά προβαίνω στην κριτική του περιεχομένου τους, κυρίως, εάν και κατά πόσον οι διατάξεις τους ανταποκρίνονται στην ελευθερία της έκφρασης της σκέψης και των ιδεών των πολι-

τών ή στη χαλιναγωγή τους για την εξυπηρέτηση κάποιων σκοπιμοτήτων.

Κεφάλαιο 5ο: «Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» (ΠΟΥΠΟΥΛΟ) και το ιδεολογικό του υπόβαθρο» (Νάουσα, αρχές 20ού αιώνα).

Η εμφάνιση στη Νάουσα στις αρχές του 20ού αιώνα ενός λαϊκού κινήματος υπό την επίδραση της παγκόσμιας εξάπλωσης των σοσιαλιστικών ιδεών εκείνης της περιόδου, ανέφαλου αρχικά, στην ηγεσία του οποίου, στη συνέχεια, αναρριχήθηκε ομάδα τριών προσώπων που είχαν αποσπασθεί από την τάξη των τσορμπατζήδων (πλουσίων) της πόλης λόγω των εσωτερικών αντιθέσεων που υπήρχαν στους κόλπους της, όντως, εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους ιστορικούς ερευνητές.

Το ενδιαφέρον αυτό επιτείνεται ακόμα περισσότερο από το γεγονός ότι το κίνημα αυτό, καθαρά σοσιαλιστικό αρχικά, η ηγεσία του το οδήγησε σε μια ιδιότυπη χριστιανοσοσιαλι-

στική κατεύθυνση, με αποτέλεσμα η Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στις ποικίλες δραστηριότητές του. Άλλωστε, στο υπ' αριθ. 1 άρθρο του καταστατικού του Συνδέσμου ρητά προβλέπεται ότι σκοπός του είναι η υπεράσπιση «Των δικαίων της Εκκλησίας και του Γένους δια παντός νομίμου μέσου», στο υπ' αριθ. 2 «Η ηθική, θρησκευτική και εθνική μόρφωση ...» και μόνο στο υπ' αριθ. 3 γίνεται λόγος για «Την υπεράσπιση και προστασία της εργατικής τάξεως και των συμφερόντων αυτής κατά παντός αδικήματος», χωρίς να υπεισέρχεται σε ειδικότερες λεπτομέρειες για τις μορφές πάλης που θα μετέρχονταν προκειμένου να φέρει εις πέρας αυτούς τους στόχους. Όμως, από το σύνολο των δραστηριοτήτων του Συνδέσμου, σαφώς προκύπτει ότι απουσιάζει τελείως οποιαδήποτε δραστηριότητα η οποία να αφορά στην υπεράσπιση των δικαιών της εργατικής τάξης.

Εξετάζονται, επίσης και οι λοιπές παράμετροι του ιδεολογικού υπόβαθρου του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης βάσει των διατάξεων των σχετικών άρθρων του καταστατικού του και όλο αυτό το πλέγμα συγκρίνεται με τα διάφορα σοσιαλιστικά, μαρξιστικά και αναρχικά κινήματα της εποχής του, προκειμένου από τη σύγκριση αυτή να εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα.

Κεφάλαιο 6ο: «Οι πολιτικές διαμάχες μεταξύ του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ και των τσορμπατζήδων» (Νάουσα 1908-1913).

Η περίοδος 1908 - 1913 διακρίνεται για την όξυνση των κομματικών αντιπαραθέσεων στην πόλη της Νάουσας μεταξύ του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης και των αντιπάλων του τσορμπατζήδων, ιδίως, μετά την εκλογική επιτυχία του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης

και την ανάληψη από αυτόν των ηνίων της διοίκησης των κοινοτικών πραγμάτων. Οι τσορμπατζήδες θα αρνηθούν επίμονα να παραδώσουν στις νέες κοινοτικές αρχές τη διοίκηση της πόλης και δεν θα αποδώσουν λογαριασμό για τα πεπραγμένα τους κατά την περίοδο κατά την οποία αυτή διοικούσαν τη Νάουσα.

Στο κεφάλαιο αυτό, επίσης, γίνεται λεπτομερής αναφορά και στις προσπάθειες τις οποίες κατέβαλλε ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης για να προσεταιρισθεί τους Ναουσαίους μετανάστες σε διάφορες πόλεις των Η.Π.Α, κυρίως, αυτούς της Νέας Υόρκης, της Βοστώνης και του Ντένβερ του Κολοράντο. Παρατίθεται η μεταξύ τους αλληλογραφία για ζητήματα που αφορούν στη Νάουσα, όπως η ίδρυση νέου σχολείου κ.ά. Οι Ναουσαίοι μετανάστες στις Η.Π.Α, με προτροπή του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης, θα οργανωθούν και θα αποκτήσουν δικά τους συλλογικά όργανα με την ίδρυση των Συνδέσμων «ΟΜΟΝΟΙΑ» της Νέας Υόρκης και «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» της Βοστώνης».

Βροχηδόν θα βλέπουν το φως της δημοσιότητας σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης άρθρα των αντιμαχόμενων πλευρών. Από τον Λαϊκό Σύνδεσμο Ναούσης ο Σταύρος Χωνός στην εφημερίδα «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ» και από τους τσορμπατζήδες ο Σπύρος Λαναράς στην «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ». Αμφότεροι θα αμιλλώνται σε εκτόξευση κατηγοριών ο ένας εναντίον του άλλου. Όμως, από τα άρθρα αυτά ο ιστορικός ερευνητής αντλεί πολύτιμα ιστορικά στοιχεία αυτής της περιόδου. Για τις κομματικές αντιπαραθέσεις στη Νάουσα θα ενδιαφερθεί και ο Βούλγαρος αρχιερατικός επίτροπος της Βουλγαρικής Εξαρχίας στη Θεσσαλονίκη Νικόδημος.

Στη διαμάχη αυτή θα αναμειχθούν και οι παροικίες των Ναουσαίων

στην Αλεξάνδρεια και το Κάιρο υπέρ των τσορμπατζήδων. Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης, κατά τη διάρκεια της θητείας του θα εγκαينιάσει το κτίριο του νέου σχολείου, δίπλα από το ναό του Αγίου Μηνά και θα ιδρύσει λαϊκό φαρμακείο. Θα του δοθεί, επίσης, η ευκαιρία να διώξει δικαστικά πολλούς από τους αντιπάλους του. Μετά την απελευθέρωση της Νάουσας, αμφότεροι οι αντίπαλοι θα αναδιπλωθούν και θα προσπαθήσουν να δημιουργήσουν ερείσματα στις νέες Ελληνικές αρχές που θα αφιχθούν στην πόλη. Η περίοδος κατά την οποία οι τσορμπατζήδες της Νάουσας πετύχαιναν τους στόχους τους με τα «μπαξίσια» τα οποία αφειδώς προσέφεραν στη διεφθαρμένη Τουρκική διοίκηση της πόλης,

...για τις κομματικές αντιπαραθέσεις στη Νάουσα θα ενδιαφερθεί και ο Βούλγαρος αρχιερατικός επίτροπος στη Θεσσαλονίκη Νικόδημος...

είχε παρέλθει ανεπιστρεπτή.

Κεφάλαιο 7ο: «Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Διώξεις Ναουσαίων από την κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης» (Νάουσα 1914-1918).

Οι τοπικές κομματικές διαμάχες θα συνεχισθούν και μετά την απελευθέρωση της πόλης, όχι όμως στον ίδιο βαθμό. Μετά την έναρξη του Πρώτου παγκόσμιου πολέμου και ειδικότερα, κατά την περίοδο της κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης, οι Ναουσαίοι θα υποστούν διώξεις από αυτήν λόγω της απροθυμίας τους να καταταγούν στο στρατό της αψ' ενός και αψ' ετέρου, λόγω της φιλοβασιλικής τοποθέτησής τους. Για

να μη στρατευθούν κατέφυγαν άλλοι στο Βέρμιο, άλλοι στη Θεσσαλία και άλλοι σε περιοχές ελεγχόμενες από την κυβέρνηση των Αθηνών. Διώξεις υπέστησαν και σημαίνοντα βασιλόφρονα στελέχη των αντιμαχόμενων παρατάξεων της πόλης.

Από τον Λαϊκό Σύνδεσμο Ναούσης θα συλληφθούν τα ηγετικά μέλη Κωνσταντίνος Χατζημαλούσης και Θεοδόσιος Χατζηδημητρίου και από τους τσορμπατζήδες οι βιομήχανοι Σταύρος Λαναράς και Ηρακλής Χατζηδημούλας. Συγχρόνως σε ολόκληρη την πόλη θα πραγματοποιηθούν από τον επόπτη της επιστράτευσης της κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης Χρήστο Καραπάνο πογκρόμ σε όλες συνοικίες για την ανακάλυψη ανυπότακτων Ναουσαίων. Θα συλληφθούν, θα ανακριθούν βάνουσα και θα βασανισθούν πολλές μητέρες και αδελφές των ανωτέρω.

Τέλος, γίνεται αναφορά και στην εμφάνιση νέας πολιτικής σοσιαλιστικής κίνησης στη Νάουσα, μαρξιστικής κατεύθυνσης, η οποία θα καταλήξει στην ίδρυση τοπικής οργάνωσης του Σ.Ε.Κ.Ε. (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας). Η οργάνωση αυτή θα απορροφήσει στις τάξεις της μεγάλο μέρος από τους οπαδούς του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης. Τελικά, ο τελευταίος θα αρχίσει να διαδραματίζει όλο και ολιγότερο ρόλο στην πολιτική ζωή της πόλης και θα εξαφανισθεί πλέον οριστικά μετά τον Πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

Σημειώνω ότι για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου πολύτιμη υπήρξε η παροχή από τον εκλιπόντα πλέον Εδεσσαίο φίλο Γεώργιο Τουσίμη και από το Ναουσαίο φίλο Τάκη Μπάιτση αξιόλογου ιστορικού πληροφοριακού υλικού. Στον μεν πρώτο αποτίω φόρο τιμής στη μνήμη του στον δε δεύτερο απευθύνω και πάλι τις θερμότερες ευχαριστίες μου. ■

Όλα τώρα γίνηκαν αλλιώςτικα

Πήγα να πάρου μια κότα να τη φκιάσου μι παλιό κρουμ-μύδι κι τραχανά, όπως οι παλαιοί κι κατασιγίστηκα. Τη βάνει στη ζυγαριά του παιδί κι μι λέει:

_ Δυο κιλά κι εκατό θεία

_ Τι αρά τόσο τρανή; Πόσο χρονών είναι;

_ Πενήντα ημερών θεία.

_ Άιντε... Κι σι πενήντα μέρες γίνηκε τόση; Τι είναι αρά, μισήρκα; Του νταμάρι τους είναι έτσι ή τις ταΐζουν νύχτα μέρα ένα ντάνταλου κι γίνονται τόσες;

Ιγώ θυμούμε που έβαζιν ου πατέρα μου κλώσσις, απ' του Πάσχα ως τουν Αύγουστο χρειάζονταν για να γένουν για φαγί, κι καν καμμιάφρας δεν γένουνταν τόσο τρανές.

Έσφαζαν μια ουρνίθα για την Κυριακή κι έτρουγιν όλους ου νταΐφας, τα μπουτία κομμένα στα δυο, ου πατέρας του καλύτερου κομμάτι κι η μάνα τα πλατάρια κι τουν γκαρκλιάνου. Σι' όλα τα σπίτια αυτό γένουνταν, έβαναν κι μπόλικη σύβραση κι χόρταιναν όλοι μια χαρά.

Τι μι ήρθι κι θυμήθηκα τις δικές μας κότες! Είχαν βγει οι μηχανές για να κλωσσουν τ' αυγά χωρίς κλώσσις κι πουλούσαν τα πουλάκια απ' τ' αυγό στου παζάρι. Δα ήταν 1965-66, όταν αγόρασε ου πατέρας μου 100 πουλάκια ντιπ φτηνά, μεσ' τη χαρά ήταν!

Τα έβαλε στου σπίτι στου μπαξέ, κάτω τα πουλιά, ένα σανιδένιου πάτωμα κι απουπάνου οι κάμαρις που κοιμούμαστον ιμείς όλου του καλουκαίρι.

Σαν τράνεψαν καμπόσου κι αχίρησαν να λαλούν τα πιτινάρια, τα τηράει ου πατέρας μου, παλαγίζει κότις, αμάν αμάν βρήκι μούγγι μια κι 99 πιτινάρια. Λουλάθηκι... Πιάνει, ρωτάει «τώρα ξέρουν κι τα ξεδιαλέγουν απ' τ' αυγό, για ταύτο πουλούν τα πιτινάρια φτηνά, να του ξέρεις» τουν λεν.

Για άλλη φορά δα του ήξερε, αμά τότε κάθε χαραή γένουνταν τρανό πατιρντί, 99 πιτινάρια να λαλούν κικιρίκουννουν... Κι ιμείς απού πάνου να λουλαινουμέστι!

«Τι να γένει, λέει ου πατέρας μου, τουν επάθαμι τουν χατά, σφιχτήτι τώρα να τα φάμι».

Αχίρησαν η μάνα μου κάθε μέρα, δυο την ημέρα. Ιμένα μ' έβαζιν να τα μαδώ. Μι βούριαζαν τα χέρια απ' του ζεστό του νιρό κι τ' ασκένουμουν κι όλας, αμά τι να φκιάσου, μούλωνα, νευρίαζα κι μούλωνα...

Αυτά ήταν καμιά 800 γραμμάρια του ένα κι τα εφκιανάμι πότι μι κρουμμύδια, πότι πιλάφι, πότι στην τάφα μι πατάτις. Κάθι μέρα πιτινάρια. Ου αδερφός μου ασιώνουνταν. «Πάλι κότα έχουμι; Αμάν, μπιζέρισα, φκιάστι καμμιάφρα κι φασούλια».

Όταν έρχουνταν κανέννας απ' του σόι να μας ιδεί, έφευγι μι πεσκέσι δυο πιτινάρια ζωντανά, δεμένα στα ποδάρια μια κόρδα. Μια μέρα που πέρασε η γειτόνισσα και παλάγιζι τουν νεροφύλακα, η νάνα μου η Λέγκου φώναζι απ' του παραθύρι.

«Γιόργουννυ, πηλάλα παιδί μου τσάκου ένα πιτινάρι να του πάρει η Δέσποινα να φκιάσει σουπά». Τηρούσαμι πώς να να ξεπροβοδήσουμι.

Έρχιτι μια μέρα να μας ιδεί ου αρραβωνιαστικός της εξαδέρφης μου που ήταν αθηναίος ψυκτικός στην ΤΡΑΜΕΛΚΟ κι μας βρίσκει στου φαγί.

«Να σι βάλου παιδί μου καμπόσου πιλάφι μι κότα;» τουν ρωτάει η μάνα μου κουμπουδεμένη.

Η κότα, (τα πιτινάρια) ήταν βρασμένη πρώτα κι μετά βουτηγμένα τα κομμάτια σι αυγά από απολυμένες ορνίθις κι τηγανησμένα γκρατσανωτά. Μόλις δοκίμασε ου αθηναίος, ρίχτηκι με τα μούτρα στου φαγί.

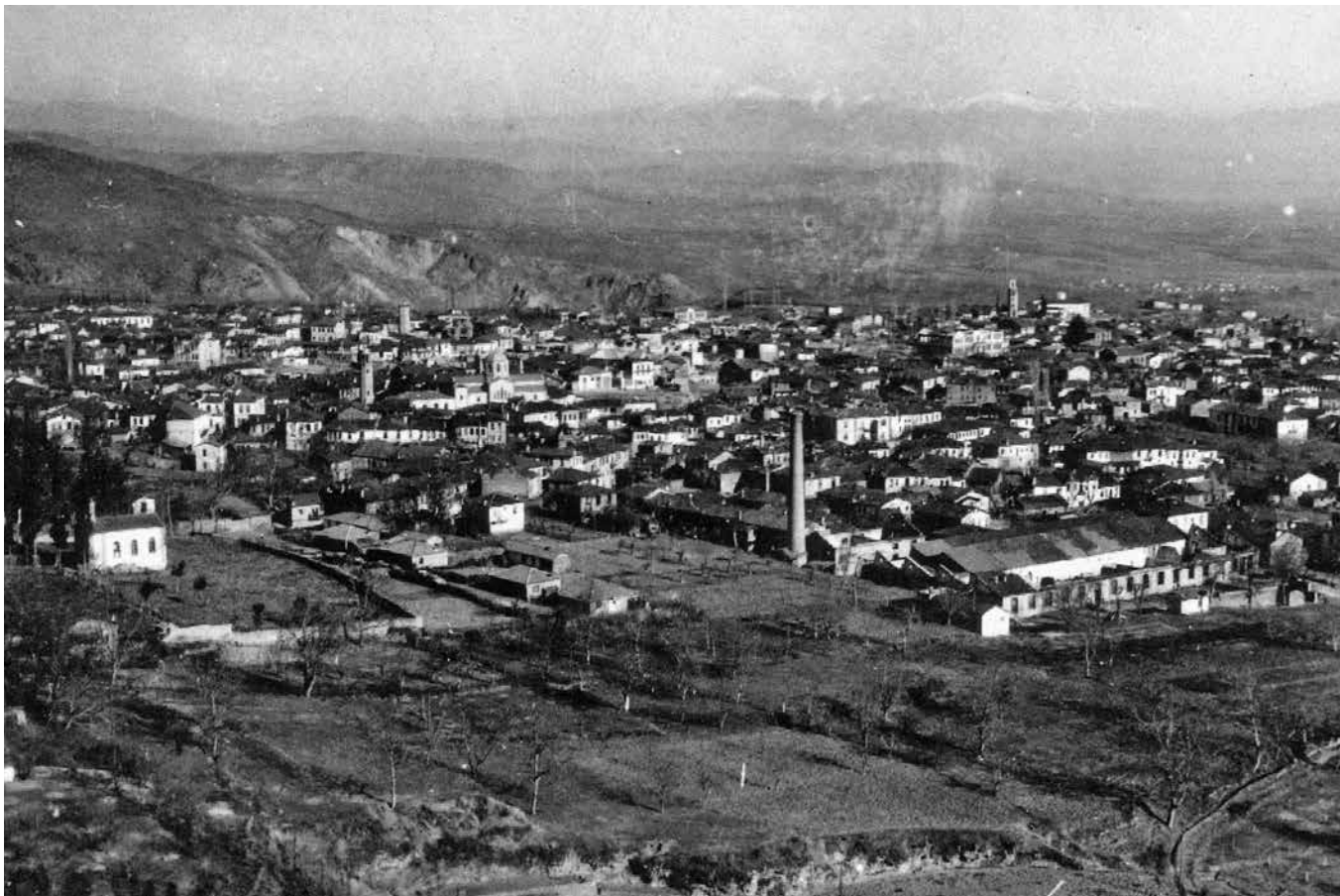
«Τι νοστιμιά είναι αυτή! Πω-πω! Υπέρουχο!» Βίρα αγλείφουνταν.

Ιγώ έχασα πάσα ιδέα για τουν αθηναίου γαμπρό «τάχα τι τουν αρέζει; Σιγά του φαγί». Ιγώ μόνο του ματσκαλνούσα.

Μι του που μπίτισαν τα πιτινάρια, έφκιασα δυο χρόνια να φάγου ξανά κότα, τις μπουχτίσα κι τις ασκίθηκα.

Έτσι τα θυμήθηκα αυτά τώρα που τηρώ τις κότις να πουλιούνται τρανές- τρανές μπαμπάτσικις, ιά κάτι μπουτία! Αλλά δεν είναι μόνο οι κότις, αλλιώς ήταν όλα τα πράγματα τότε και αλλιώς γίνικαν τώρα!

Ε.Δ.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΜΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΦΟΒΙΚΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Δήμος της Ηρωϊκής Πόλης Νάουσας είναι παρών στο διαδίκτυο με τον δικό του ιστοχώρο, www.naoussa.gr. Χωρίς περιττούς ενθουσιασμούς θα μπορούσα να πω, ότι η διαδικτυακή παρουσίαση της Νάουσας είναι μάλλον συμπαθητική. Όπως είναι αναμενόμενο, στον παραπάνω ιστοχώρο της μακεδονικής Νάουσας, γίνεται παρουσίαση της πόλης και της ιστορίας της.

γράφει ο
Γεώργιος Δούδος

Μπορεί ο επισκέπτης να πληκτρολογήσει την ένδειξη «παλαιότερη ιστορία της πόλης» και αμέσως πιο κάτω την ένδειξη «επανίδρυση». Και να τί

πληροφορείται ο φιλομαθής επισκέπτης, κατά κάποιον τρόπο επίσημα, σχετικά με το παρελθόν της Νάουσας, από τον ίδιο τον Δήμο της πόλης.

«Παλαιότερη ιστορία της πόλης»: Στην ενότητα αυτών των πληροφοριών γίνεται αναφορά στις αρχαιότητες που ανέδειξε η αρχαιολογική έρευνα και συνδέονται με την Μιέζα, που μάλλον αυθαίρετα θεωρείται προδρομικός οικισμός της Νάουσας. Ο αναγνώστης, χωρίς καν να είναι ιστοριοδίφης θα καταπλαγεί, γιατί δεν πρόκειται να βρει καμιά απολύτως αναφορά ως προς την πόλη της Νάουσας.

Απεναντίας, γίνεται λόγος για μια πολίχνη της ελληνιστικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας με το όνομα Μιέζα. Υπό το καθεστώς της «Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, πιο γνωστό ως 'Πρόγραμμα Καλλικράτης'», οι περιοχές των καταργημένων Κοινοτήτων Κοπανού και Λευκαδίων, όπου βρίσκονται αρχαιότητες, κυρίως ενδιαφέροντες μακεδονικοί τάφοι, που συνδέονται με την Μιέζα, ανήκουν στα όρια του διευρυμένου Δήμου Νάουσας. Οπότε θα ήταν πιο ακριβές και αξιόπιστο η επικεφαλίδα της παραπάνω ενότητας να είναι: «Παλαιότερη ιστορία της γύρω περιοχής της πόλης».

Πληκτρολογώντας «επανίδρυση», ο φιλόμουςος αναγνώστης ενημερώνεται για τη 'νεότερη ιστορία της Νάουσας, μετά την επανίδρυσή της' και μαθαίνει τα εξής χαριτωμένα: *«Αντίθετα με τις γειτονικές Βέροια και Έδεσσα, που έχουν συνεχή παρουσία στο χώρο, στην περιοχή της σημερινής Νάουσας παρατηρείται ένα σημαντικό χρονικό κενό στην κατοίκηση του χώρου με οργανωμένη μορφή οικισμού. Η αποσύνθεση των αρχαιότερων οικιστικών μορφωμάτων πρέπει ν' αναζητηθεί σε αρκετά προγενέστερες εποχές, με αρχή την όψιμη ρωμαϊοκρατία και τους σκοτεινούς χρόνους που ακολούθησαν.*

Η τοπική παράδοση και άλλες έμμεσες ιστορικές μαρτυρίες τοποθετούν τον ανασυνοικισμό της σημερινής Νάουσας λίγο πριν από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) και λίγα χρόνια μετά την κατάληψη της Βέροιας από τους Τούρκους (1385-86). Αυτό έγινε στα πλαίσια μιας επιχείρησης επανεγκατάστασης των κατοίκων, που φοβισμένοι από τις παλιότερες, αλλά και από τις πιο πρόσφατες επιδρομές, είχαν βρει καταφύγιο σε δάση και σε ορεινά απρόσιτα σημεία στο όρος Βέρμιο, όπου αναγκάστηκαν να παραμείνουν για πολύ καιρό σε δύσκολες συνθήκες διαβίωσης. Ο τοπικός ιστορι-

κός Ε. Στουγιαννάκης διασώζει μια ενδιαφέρουσα παράδοση για τον ανασυνοικισμό αυτό, με σαφείς αναφορές στο μύθο της Διδούς και του κομμένου σε λεπτές λωρίδες δέρματος βοδιού που περιέβαλε και καθόρισε τα σύνορα της πόλης».

Στην τοποθεσία που αναπτύχθηκε η πόλη Νάουσα δεν βρέθηκαν, έστω και ελάχιστα σπαράγματα, που να μαρτυρούν πως στην ίδια ακριβώς τοποθεσία υπήρξε κάποτε στο παρελθόν, μια πολίχνη ή έστω ένα χωριό, που η ύπαρξή του να ανατρέχει, είτε στους ελληνιστικούς, είτε στους ρωμαϊκούς χρόνους. Επομένως, το να μιλούμε για επανίδρυση της Νάουσας και για «ανασυνοικισμό» της, το λιγότερο που μπορούμε να πούμε, είναι πως πρόκειται για βιασμό ιστορικών δεδομένων.

Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, με το πρωτόκολλο των τότε μεγάλων δυνάμεων στο Λονδίνο (1830), υπό την αναμφίβολη επιρροή των φιλελλήνων ρομαντικών, άρχισε να οικοδομείται συγχρόνως και ο ελληνικός μύθος. Δηλαδή συγκροτήθηκε μια ελληνική εθνική ιδεολογία, που θεωρούσε το σύνολο των Ελλήνων υπηκόων του νεοσύστατου κράτους απογόνους των αρχαίων Ελλήνων! Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η οθωμανική περίοδος του ελλαδικού χώρου, κατά την οποία αναπτύχθηκε η στ' αλήθεια θαυμαστή κοινοτική ζωή των Ρωμιών, απογυμνώθηκαν κάθε τιμής και απωθήθηκαν στα ακραία περιθώρια του νεοσύστατου εθνικού κράτους των Νέων Ελλήνων.

Στην ιστοσελίδα του Δήμου Νάουσας, ακολουθεί η «εθνική γραμμή» του φιλελληνικού ρομαντισμού. Αγνοείται σκόπιμα το γενέθλιο συμβάν της πόλης της Νάουσας, προκειμένου να τραφεί η εθνικιστική φαντασίωση. Αναρείται με τρόπο, λίγο αστείο, η ενδιαφέρουσα αλήθεια, ότι η Νάουσα, ή Νιάουσα ή Αγουστός, όπως την αποκαλούσαν οι Οθωμανοί ή Νέγκους, όπως την αποκαλούσαν οι Σλάβοι, υπήρξε μια πόλη που έχτισαν οι Οθωμανοί για να κατοικηθεί αποκλειστικά από Χριστιανούς, όπως και έγινε τουλάχιστον ως το 1822. Αυτό που αποκρύπτει και αρνείται να προβάλλει για την πόλη, ο ανώνυμος συντάκτης των 'ανιστορικών' πληροφοριών του επίσημου ιστοτόπου του Δήμου Νάουσας, ενδεικτικά

...Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους (συνθήκη Λονδίνου 1830) άρχισε να οικοδομείται συγχρόνως και ο ελληνικός μύθος...

είναι τα εξής στοιχεία.

Η Νάουσα μολονότι δεν ανάγει την ύπαρξή της στην μακεδονική αρχαιότητα, όπως συμβαίνει με άλλες γειτονικές πόλεις της περιοχής, εντούτοις διαθέτει ιδιαίτερως ενδιαφέροντα και γοητευτικά στοιχεία, που κινούνται υπέροχα μεταξύ ιστορίας και μύθου και παραπέμπουν στην ίδρυσή της.

Υπάρχουν θρύλοι που αποδίδουν την ίδρυση της πόλης στον Οθωμανό στρατηγό Γαζή Εβρενός Μπέη και την τοποθετούν χρονικά στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα (Ευστάθιος Στουγιαννάκης, Ιστορία της πόλεως Ναούσης Έδεσσα 1924, σσ. 37-44). Μάλλον όμως φαίνεται πιο σωστό, η Νάουσα να ιδρύθηκε από τον Αχμέτ Εβρενόσογλου, εγγονό του Γαζή Εβρενός, τον 15ο αιώνα, ο οποίος είχε αναθέσει στον παιδαγωγό του, Σεΐχη Αμπντουλλάχ αλ Ιλαχί, να εποπτεύει την οικοδόμηση της νέας πόλης (Michael Kiel, Yenice Vardar (Vardar Yenicesi - Giannitsa) Byzantina Neerlandica 3, 1972, 300-39).

Εξ αρχής, η Νάουσα είχε χτισθεί από τους Οθωμανούς για να οικισθεί αποκλειστικά από Χριστιανούς και προικίσθηκε με ποικίλα προνόμια, διαθέτοντας αυτονομία διοικητική και φορολογικές ατέλειες (Ε. Στουγιαννάκης, ό.π., σσ. 51-54).

Ως τον 18ο αιώνα δεν υπάρχουν σημαντικές

πληροφορίες για την πόλη της Νάουσας. Το 1705, σημειώνεται ανταρσία των κατοίκων της πόλης, που αντέδρασαν στη στρατολόγηση νέων για την στελέχωση του σώματος των Γενιτσάρων (ντεβσιρμέ). Μάλιστα σκότωσαν τους Οθωμανούς στρατιωτικούς, που ήταν εντεταλμένοι με την στρατολόγηση. Η ανταρσία εξελίχθηκε σε στάση κατά της οθωμανικής εξουσίας, όταν περίπου εκατό άνδρες, με επικεφαλής τον Ζήση Καραδήμο και τους δυο γιους του σχημάτισαν ένοπλη συμμορία, η οποία διατρέχοντας βουνά και πεδιάδες των περιοχών Βέροιας και Νάουσας, λήστευαν και σκότωναν τους ανυπεράσπιστους Μουσουλμάνους των χωριών.

Τελικά η ανταρσία αυτή καταλύθηκε από τον στρατό και όσοι από τους στασιαστές είχαν συλληφθεί εκτελέστηκαν. Η στάση των Ναουσαίων κατά της στρατολόγησης νέων και τα αιματηρά περιστατικά που επακολούθησαν, μάλλον οδήγησαν τις οθωμανικές αρχές να μην προβούν πλέον σε στρατολόγηση νέων από τη Νάουσα, όπως μπορεί να συναχθεί από την έλλειψη σχετικών διαταγών, είτε του Σουλτάνου, είτε του Μπεηλέρμπεη της Ρούμελης, στο αρχείο του Ιεροδικείου της Βέροιας. Πάντως τα παραπάνω γεγονότα της Νάουσας αποτέλεσαν τον επίλογο του θεσμού του ντεβσιρμέ στην Οθωμανική

... μάλλον φαίνεται πιο σωστό, η Νάουσα να ιδρύθηκε από τον Αχμέτ Εβρενόσογλου, εγγονό του Γαζή Εβρενός, κατά τον 15ο αιώνα...

Αυτοκρατορία (Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Εκδοτική Αθηνών τ. Ι, Αθήνα 1974 σ. 65, Ι. Κ. Βασδραβέλλης επιμ., Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας Β', Αρχείον Βεροίας-Ναούσης (1598-1886), Θεσσαλονίκη 1954, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών).

Η Νάουσα της οθωμανικής περιόδου μολονότι μικρή πόλη σε πληθυσμό, λόγω της θέσης και των προνομίων της, ανέπτυξε τον κοινωνικό ιστό της ως αστικό κέντρο. Εκτός από τη γεωργία, οι κάτοικοί της ασχολήθηκαν με επιτυχία με προδρομικές μορφές βιομηχανικής παραγωγής αγαθών και με το εμπόριο. Κατά την επανάσταση του Βερμίου το 1822, η Νάουσα αναδείχθηκε επίκεντρό της. Ο ιστορικός της Επανάστασης του 1821 και πρώτος πρωθυπουργός της αυτόνομης Ελλάδος Σπυρίδων Τρικούπης γράφει τα ακόλουθα σχετικά: «*Η πόλις της Ναούσης διά το πλήθος των κατοίκων της Χριστιανών, Ελλήνων και Βουλγάρων, διά τους πόρους της και διά το περιτείχισμά της, εφάνη προσφυές ορμητήριον των κατ' εκείνα τα μέρη επαναστατικών κινημάτων....*» (Σπ. Τρικούπη, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, 2ος τ., Λονδίνο 1860).

Στο σημείο τούτο είναι αναγκαία μια διευκρίνιση. Ως Βούλγαροι χαρακτηρίζονταν εκείνη την εποχή αλλά και αργότερα, όλοι οι γηγενείς κάτοικοι της Μακεδονίας, που είχαν ως

μητρική γλώσσα τα σλαβικά μακεδονικά. Στη Νάουσα είχαν εγκατασταθεί από τα γύρω χωριά, κυρίως του Βερμίου, πολλές οικογένειες σλαβικής γλωσσικής ταυτότητας και σ' αυτούς αναφέρεται προφανώς ο Τρικούπης, μιλώντας για Βουλγάρους της πόλης.

Ο ιστορικός της πόλεως Ε. Στουγιαννάκης, αναφέρει τον Θεοφάνη τον Νέο, πολιούχο της Νάουσας και τον Σεχ Λεαή ως οσίους και πατέρες της πόλης (Ε. Στουγιαννάκης, ό.π. σ. 31). Ο Σεχ Λεαή είναι εκδοχή από παραφθορά του ονόματος του Σεΐχη Αμπντουλάχ αλ Ιλαχί, που αναφέραμε πιο πάνω και υπήρξε από τους πιο σημαντικούς Σούφι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά την εποχή του. Είχε σχετισθεί με τον κοινωνικό επαναστάτη Σεΐχη Μπεντρετίν Σιμάβναλη, που οι Οθωμανοί κρέμασαν δημόσια στην πόλη των Σερρών και τον είχε υπερασπισθεί στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά απ' αυτήν την πρωτοβουλία, η παραμονή του στην πρωτεύουσα ήταν επισφαλής και ο Γαζή Εβρενός Μπέη, που τον σεβόταν ιδιαίτερα, του πρόσφερε θέση παιδαγωγού των παιδιών της οικογένειάς του. Έτσι βρέθηκε στην κεντρική Μακεδονία. Η μνήμη του αγίου Θεοφάνη διατηρείται ζωντανή, ενώ η μνήμη του Σεΐχη Αμπντουλλάχ αλ Ιλαχί ωθείται στα υπόγεια της ιστορικής λήθης... ▣

...Βούλγαροι χαρακτηρίζονταν όλοι οι γηγενείς κάτοικοι της Μακεδονίας, που είχαν ως μητρική γλώσσα τα σλαβικά μακεδονικά...

«ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΑΓΑΛΛΕΤΑΙ Η ΠΟΛΗ»

Γράφει ο: **Θωμάς Γαβριηλίδης**

ΑΔΗΛΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ Ε.Α.ΙΧ, 535

- 1. Κισσώ μεν Διόνυσος αγάλλεται, αιγίδι δε Ζευσ,*
- 2. οι ναέται ξείνοις, η δε πόλις ναέταις.*

ΑΠΟΔΟΣΗ

- 1. Με τον κισσό καλοκαρδίζεται ο Διόνυσος*
- 2. κι ο Ζευσ με την αιγίδα,*
- 3. οι κάτοικοι της πόλης με τους ξένους*
- 4. και με τους κατοίκους της η πόλη.*

ΣΧΟΛΙΑ

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι θεοί τους ήταν αναπόσπαστα δεμένοι με τη φύση. Με όλα τα στοιχεία της Φύσης, είτε αυτά βρίσκονταν στη στεριά είτε στη θάλασσα, στον ουρανό ή κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, στα έγκατα της γης, έμψυχα ή άψυχα. Όλα θεωρούνταν άξια σεβασμού, επειδή όλα ήταν πλάσματα του ίδιου πατέρα και της ίδιας μάνας, του Ουρανού και της Γαίας, γι' αυτό και η Θεία Δίκη κρεμόταν ως Δαμόκλεια Σπάθη πάνω απ' τα κεφάλια των ασεβών.

ΚΙΣΣΩ ΜΕΝ ΔΙΟΝΥΣΟΣ ΑΓΑΛΛΕΤΑΙ...

Το αγαπημένο φυτό του θεού Διονύσου ήταν ο κισσός, που οι αρχαίοι Έλληνες τον έλεγαν και «Διονύσιον».

Με κισσό στεφάνωναν τα αγάλματα του θεού Διόνυσου αλλά και τους ποιητές και τους κρασοπότες, επειδή, ως αιθαλή, τον θεωρούσαν σύμβολο της αθανασίας, και επειδή τον χρησιμοποιούσαν και ως αντίδοτο για το μεθύσι, στην περίπτωση που τους έφερνε πονοκέφαλο το πιστό. Ο θεός Διόνυσος, που, σύμφωνα με την πιο διαδεδομένη μυθολογική παράδοση, ήταν γιος του Δία και της Θηβαίας βασιλοπούλας Σεμέλης, της κόρης του Κάδμου και της Αρμονίας, ήταν επίσης και η πιο δημοφιλής θεότητα της αρχαίας ελληνικής θρησκείας.

Από τους μύθους τους σχετικούς με τη γέννησή του ο πιο πλατιά γνωστός ήταν αυτός που έλεγε ότι η σύζυγος του Δία, η -όχι και αδικαιολόγητα βέβαια-ζηλιάρα Ήρα, θέλοντας να εξοντώσει τη Σεμέλη της παρουσιάστηκε με τη μορφή της παραμάνας της και την έπεισε να ζητήσει από το Δία, ως απόδειξη του έρωτά του, να της παρουσιαστεί με όλο το θεϊκό του μεγαλείο, ξέροντας ότι, αν συνέβαινε αυτό, η ανυποψίαστη θνητή Σεμέλη θα πέθαινε από την τρομάρα της και θα καιγόταν κι αυτή και το κυοφορούμενο θείο βρέφος από τις φλόγες των κεραυνών του.

Δεν είχε όμως προβλέψει η Ήρα ότι στην κρίσιμη στιγμή της πυρκαγιάς, που πράγματι ακολούθησε τη θεϊκή εμφάνιση του Δία, θα επενέβαινε η θεά Γαία, που θέλοντας να σώσει το γιο του εγγονού της, του Δία, τον δισέγγονο της τον Διόνυσο, έκανε να φυτρώσει γύρω από τους στύλους του ανακτόρου του Κάδμου κισσός κι έτσι σώθηκε και το ανάκτορο απ' τη φωτιά και ο έξι μηνών πρόωρα γεννημένος Διόνυσος, τον οποίον πρόλαβε ο Δίας και τον έκρυψε μέσα στον μηρό του και τον ξανάβγαλε από εκεί, όταν συμπληρώθηκαν οι εννιά μήνες που έπρεπε να κυοφορηθεί...

ΑΙΓΙΔΙ ΔΕ (ΑΓΑΛΛΕΤΑΙ) ΖΕΥΣ...

Ο Ζευς (ο Δίας), όπως είναι γνωστό, ως θεϊόν βρέφος παραδόθηκε από τη μητέρα του τη Ρέα στις δύο κόρες του βασιλιά της Κρήτης Μέλισσου, την Αδράστεια και τη Μέλισσα, για να τον αναθρέψουν μέσα σε μια σπηλιά, στο Ιδαίον άντρον, μαζί με τους Κουρήτες για να μην τον δει ο πατέρας του ο Κρόνος, που έτρωγε τα παιδιά του, επειδή φοβόταν ότι κάποιο απ' αυτά θα τον εκθρόνιζε.

Μέσα στο Ιδαίο άντρο το θείο βρέφος τρεφόταν με το γάλα της Ηλιογέννητης γίδας Αμάλθειας και ως μπιμπερό χρησίμευε το περίφημο «κέρασ Αμάλθειας». Όταν μεγάλωσε ο Δίας και έγινε βασιλιάς του Ολύμπου, ευγνωμονώντας την Αμάλθεια την ανέβασε στον ουρανό και την μεταμόρφωσε σε αστερισμό και την ίδια και το κέρασ της, ενώ το δέρμα της, με συμβουλή της θεάς Θέμιδα, το φόρεσε ως ασπίδα για να αντιμετωπίσει τους στασιαστές Τιτάνες, επειδή ήταν αδιαπέραστο. Αυτή η ασπίδα ήταν η περίφημη αιγίδα, που γέμιζε τον Δία με αγαλλίαση.

ΟΙ ΝΑΕΤΑΙ (ΑΓΑΛΛΟΝΤΑΙ) ΞΕΙΝΟΙΣ

Οι κάτοικοι (οι ναέται, ρήμα ναίω = κατοικώ) μιας πόλης χαίρονται με τον ερχομό στον τόπο τους ξένων, γιατί γνωρίζονται και δημιουργούν φιλίες. Ως παράδειγμα πόλης, που χαιρόταν να δέχεται ξένους, έχω υπόψη μου τη Νάουσα των παιδικών μου χρόνων-δεκαετίες του 1940 και 1950-όταν οι άνθρωποι κατοικούσαν ακόμη σε μονοκατοικίες με αυλόπορτες ανοιχτές και τις οικοδέσποινες καθισμένες στα κατώφλια ή κοντά στα παράθυρα για να παρακολουθούν την κίνηση στο δρόμο και να μάθουν ποιος περνούσε, από πού ερχόταν, πού πήγαινε, και πάντα πρόθυμες

να προσφέρουν ένα ποτήρι δροσερό νερό κι ένα γλυκό του κουταλιού. Η εποχή του Ομήρου ζούσε ακόμη και κυλούσε μπολιασμένη με τα λόγια του Χριστού, που έκαναν τους θεοσεβούμενους να βλέπουν στα πρόσωπα των άγνωστων οδοιπόρων τον περιπλανώμενο θεάνθρωπο.

Η ΔΕ ΠΟΛΙΣ (ΑΓΑΛΛΕΤΑΙ) ΝΑΕΤΑΙΣ

Αλλά και σαν πόλη που χαιρόταν με την παρουσία των κατοίκων της θα μπορούσα να μνημονεύσω πάλι τη Νάουσα των παιδικών μου χρόνων, γιατί ήταν σύσσωμη παρούσα στα πανηγύρια των πολιτών της στην εκκλησιά κάθε γειτονιάς, στα ξωκλήσια, στο γήπεδο για τις γυμναστικές επιδείξεις του μαθητόκοσμού της, στις παρελάσεις και στις πολυήμερες γιορτές της Αποκριάς, όταν όλοι οι δρόμοι και οι πλατείες της μετατρέπονταν σε χοροστάσια.

Αν παρατηρήσει κάποιος φίλος αναγνώστης ότι τα περισσότερα από τα προαναφερθέντα θα μπορούσαν να αποδοθούν και σε άλλες πόλεις της πατρίδας μας-καμιά αντίρρηση. Δεν χαιρόταν μόνο η Νάουσα να βλέπει ευχαριστημένους τους κατοίκους της. Αλλά όμως και οι περισσότεροι ξένοι αναγνώριζαν ότι ο Δημοτικός της Κήπος (το Κιόσκι της), όπως και το άλσος των πηγών του Αγίου Νικολάου της δεν είχαν το ταίρι τους σε άλλες πόλεις, όπου η οικοπεδοφαγία-χωροφαγία δεν άφησε αλώβητες περιοχές, που θα έπρεπε να ανήκουν σε όλους τους πολίτες (όχθες ποταμών, κορυφές λόφων) και όχι μόνο σε μερικούς προνομιούχους.

Όποια πόλη αγαπάει τους πολίτες της και χαιρείται να τους βλέπει ευτυχισμένους φροντίζει να είναι όμορφη και με ανοιχτές σε όλους τις αγκαλιές της. ■

Η ΦΩΛΙΑΣΜΕΝΗ...

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΣΑΠΙΔΗ

Δεν τη βγάλαμε ποτέ από τη θέση της. Δεν την ξεφωλιάσαμε. Στέκονταν ήσυχη ανάμεσα στα δυο ποδαρικά του τραπεζιού. Δε σάλευε. Εκεί, σε μια ειρηνική κατάσταση. Σε μια κατάσταση τόσο απραξίας, όσο και πλήρους ενσυνείδητης υποταγής. Και από την άλλη, αν μπορούσε να πει δυο λόγια, ίσως να μας ζητούσε μια τελευταία χάρη. Να της δώσουμε μian ευκαιρία να πάρει μια ακόμη λεύτερη ανάσα, λίγο κάθετο φως, μian εικόνα από το καθιστικό που χρόνια «ζούσε».

Η καρέκλα του μπαμπά. Ξύλινη. Η μόνη διαφορετική απ' όλη την τραπεζαρία. Άλλαξαν όλες εκτός από αυτή. Ο μπαμπάς ήτανε απόλυτος σ' αυτό. Δε χρειάστηκαν πολλά λόγια για να μας πείσει. Γκρεμίστε το. Αλλάξτε τα όλα. Κουβέντα δε θα σας πω. Η καρέκλα μου όμως, θα μείνει εδώ, είχε δηλώσει ήρεμα. Η έδρα της, είχε πάρει το σχήμα του πισινού του. Ποτέ δε δέχτηκε να βάλει κάποιο μαξιλαράκι. Έτσι του άρεσε. Και πέρναγε όλη του τη μέρα εκεί. Δίπλα στο ραδιόφωνο, πλάτη στην τηλεόραση-ποτέ του δεν την άνοιγε-, με τα βιβλία του, την εφημερίδα του, «Αυγή». Τις Κυριακές «Ριζοσπάστη»... Όλη του τη ζωή, από τη σύνταξή του κι εδώ.

Τα πρωινά, κοντά στις έξι, είχε ήδη σηκωθεί, είχε φτιάξει τον καφέ του και περίμενε την κυρά Όλγα του να 'ρθει κι αυτή. Εκείνη πάλι, είχε άλλο πρόγραμμα. Ξύπναγε στις εφτάμιση - για μεροκάματο θα πάμε και σκώνεσαι άγρια χαράματα, βρε χριστιανέ μου;- κι άναβε τη φωτιά να πιούνε κι έναν μαζί. Πάντα στην καρέκλα του, ο μπαμπάς. Μέχρι το βράδυ, εκεί. Πολλές φορές τα μεσημέρια, βαίζε ολόκληρος προς το τραπέζι, σα να κοιμόταν η ψυχή του, μα δεν έλεγε

να πλαγιάσει. Όσα χρόνια έχασα εδώ κι εκεί, θα τους τα πάρω ξύπνιος πίσω, έλεγε. Έβαζε, το λοιπόν, έναν τρίτο στο καφόμεπρικο και στέκονταν ορθός. Το μάτι του μεγάλωνε, διαστέλλονταν η κόρη, κι έφτανε έτσι μέχρι το βαρύ σκοτείνιασμα.

Με τη μαμά γνωρίστηκαν στα βουνά. Εκεί παντρεύτηκαν. Σε ένα ξέφωτο στο Βίτσι. Γύρω τους λέει, σωρός λεβέντες και λεβέντισσες που τραγουδούσαν αντάρτικα τραγούδια, που τους έβρναν πέταλα από αγριολούλουδα στα κεφάλια τους, που είχανε φτιάξει

στέφανα από ανθισμένες μυρτιές και που απ' τα φύλλα τους μέσα, πέρναγαν οι μεσημεριάτικες ακτίνες του Μάη και τους δωρίζανε για το γάμο τους ενέργεια. Ο ήλιος, το μόνο πρόσφορο. Μοσχοβολούσαν τα βλέμματα των συντρόφων και μια αγάπη καμπύλωνε καθώς αιωρούνταν πάνω τους το γαλάζιο του

Βιτσιού. Εκείνο το βράδυ, κλέψανε ο καθένας τους απ' ένα αστέρι. Το βάλανε λέει, μέσα στις χούφτες τους και το 'τριψαν πάνω στο μέρος της καρδιάς τους. Πιο θέρμη ξέβραζε η καρδιά τους. Τίποτα πιο καυτό από το μέσα τους. Τόσο πολύ πιστεύανε στον αγώνα τους. Θα ξημέρωνε στις ψυχές του ένα κατακόκκινο '49, λέγανε... μα αλλιώς κοκκίνισε εκείνο. Κάνανε όνειρα...

Η μαμά λίγο πάνω απ' τα είκοσι κι εκείνος λίγο πριν τα σαράντα. Είχε βγει στα βουνά απ' τον κατοχικό, από έναν μάταιο έρωτα, από έναν αρραβώνα που δεν του φόρεσε ποτέ του μια βέρα στον δεξί παράμεσο, γιατί η καλή του πρόλαβε και σκοτώθηκε νωρίς από ένα βόλι, δέκα δρασκελιές όξω απ' το πατρικό της. Κι έγινε εκείνος λύκος και βουνό!

Τα μεσημέρια, ο μπαμπάς, λίγο πριν το φαγητό, αποχωρίζονταν για δευτερόλεπτα την καρέκλα του. Κι ενώ η μάνα είχε στρώσει, είχε ετοιμάσει τα πάντα μόνη της κι ετοιμαζόταν να σερβίρει, εκείνος πήγαινε κι τράβαγε απαλά την καρέκλα τη δική της για να κάτσει. Με σοβαρότητα, σεβασμό κι αγάπη. Κάτσε, μικρή μου κυρά! Πολύ το απολάμβανε η μάνα μου αυτό. Του χαμογελούσε, έκανε μια ρηχή υπόκλιση και κάθονταν. Κυρία! Έπειτα ο μπαμπάς θα έκοβε το καρβέλι με τα χέρια –ποτέ του με μαχαίρι– στα τέσσερα, και μας το μοίραζε. Τις Κυριακές έβαζε και λίγο κόκκινο κρασί στα ποτήρια τους κι άφηνε τον κρατικό να παίζει. Κατά καιρούς τραγούδαγε μαζί με τη μαμά και που και που την σήκωνε– εκείνη πάντα έκανε πως δεν ήθελε κι εκείνος πάντα την τουμπάριζε μ' ένα φιλί στο χέρι– και την χόρευε σ' ένα αυτοσχέδιο βαλς και σε δικούς του στοίχους που έβγαζε στη στιγμή, για να υμνήσει την αγάπη τους. Αχ μωρέ, πώς δε συγκράτησα κανέναν! Αν είχε κέφια τις Κυριακές, άνοιγε τα παραθυρόφυλλα κι άναβε και τσιγάρο. Δυο απανωτά φουμάριζε... κι έπειτα μας συμβούλευε να μην το βάλουμε στο στόμα μας ποτέ. Μην κοιτάτε εμένα, 'γω είμαι άλλο.

Τον βρήκαμε πριν χρόνια στην καρέκλα του. Ακουμπισμένο το κεφάλι πάνω στον αγκώνα του. Στηριγμένος στο τραπέζι. Αφημένος... Το βιβλίο του ανοιγμένο στην πενήντα οκτώ σελίδα. Μέρους ολόκληρες έπειτα, διάβαζα τούτο το βιβλίο μέχρι εκείνη τη σελίδα. Ξανά και ξανά. Σα να μην είχα δικαίωμα να πάω παρακάτω. Σα να μην έπρεπε ούτε 'γώ να ξέρω την συνέχεια. Να ξέρω εγώ τι έγινε και όχι αυτός; Μου δημιουργούσε μian ενοχή... Όχι όχι, αυτό το βιβλίο τελείωνε εκεί. Στην πενήντα οκτώ σελίδα. Την ατσαλάκωτη. Την ατσάκιστη σελίδα, γιατί έλεγε πως δήθεν, αν διπλώνεις τις σελίδες κλέβεις κάτι από την αξιοπρέπεια του βιβλίου. Είχε λοιπόν το βιβλίο, κάπως περίεργο τέλος, απότομο, δυσνόητο και παράδοξο... Αλλά έτσι τελείωνε– τί να κάνουμε– μου ψιθύριζα. Έτσι του λέω ακόμη και τώρα, στο μνήμα. Εκεί τελειώνει μπαμπά. Στην πενήντα οκτώ!

Ήταν το «Δέκα» του Καραγάτση.

Τα γυαλιά του ακόμη τα φορούσε. Λίγα ψίχουλα αναπαύονταν δίπλα του, βουβή παρέα του και μια λευκή

χαρτοπετσέτα όπου κράταγε καθημερινά κάποιες κρυφές του σημειώσεις. Κι εκείνες βουβές. Και η βέρα που κάνανε χρόνια μετά τον γάμο τους –όταν τον βγάλανε και από την φυλακή, το '55– σφιγμένη στη μια του παλάμη μέσα.

Από τότε δεν την πειράξαμε την καρέκλα του. Έμενε φωλιασμένη κάτω από το τραπέζι. Η μάνα μας, σκούπιζε από κάτω της, σφουγγάριζε μα δεν την άγγιζε. Ούτε λόγος να κάτσει κάποιος εκεί. Ήταν η θέση του μπαμπά αυτή. Η καρέκλα του.

Όταν μετά από κάμποσα χρόνια μας άφησε και η μαμά, το σπίτι ερήμωσε. Τις Κυριακές πηγαίνω και του ανοίγω τα παράθυρα να πάρει λίγο αέρα. Κάθομαι στη θέση μου, βάζω τέσσερα ποτήρια κρασί, κι ένα για τον συγχωρεμένο τον αδερφό μου ντε, και πίνω κυκλικά και από τα τέσσερα. Δεν υπάρχουν πια ευχές. Ξοδεύτηκαν. Τί να πω, αναρωτιέμαι. Στην υγεία μας; Έπειτα ανάβω τσιγάρο. Ανάβω κι ένα για 'κείνον και τ' αφήνω

να σιγοκαεί. Διαβάζω το «Δέκα» μέχρι την πενήντα οκτώ... και φεύγω. Άλλες κλαμένους, άλλες όχι.

Της Κυριακής τα βράδια, με βάζω σε μια περίεργη διαδικασία. Να ονειρευτώ συγκεκριμένα πράγματα. Με κατευθύνω. Κλείνω τα μάτια και σκέφτομαι το αδειανό μου πατρικό. Ύστερα του βάζω μουσική. Ένα

βαλσάκι ας πούμε. Πρώτα ξεφωλιάζω την καρέκλα του μπαμπά. Τον φαντάζομαι να πηγαίνει στη μαμά. Τραβάω και της μαμάς την καρέκλα. Στρέφω ελαφρώς τη δική μου και του αδερφού μου προς αυτούς. Χορεύουν πια. Πιάνω το χέρι του αδερφού μου, το σφίγγω... του χαμογελώ. Γυρνάμε κι οι δυο και καμαρώνουμε τους γονείς μας καθώς στροβιλίζονται στο χώρο. Έπειτα με πιάνει καλά ο ύπνος.

Λέω να πάω να τραβήξω κάτω από το τραπέζι τις καρέκλες τους. Ας μείνουν έτσι ανοιχτές, μωρέ... Τι στην ευχή! Να μη ζορίζονται κάθε τρεις και λίγο στις νύχτες. Να τις κουβαλάνε μονάχοι, γέροι άνθρωποι. Μέσα-έξω, μέσα-έξω... Να τις ξεφωλιάσω. Θα χαρούν, τι λες;

Θα πάω. Αύριο πρωί πρωί, θα πάω. Αύριο όμως, ε; Αύριο!

Κι ονοματίζω χρόνια τώρα, τις Δευτέρες... Κυριακές. ■

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Πριν περίπου 2.500 χρόνια, ένας ιατρός από τη Σηλυβρία της Ανατολικής Θράκης, εισήγαγε την άσκηση στη θεραπευτική. Ήταν ο ΗΡΟΔΙΚΟΣ ο Σηλυβριανός. Εκτός αυτού, υπήρξε διδάσκαλος του Ιπποκράτη του επιφανέστερου των αρχαίων Ελλήνων ιατρών. Ο Ηρόδικος, θεωρούσε ως αρχή, ότι έπρεπε να υπάρχει συστηματική σχέση μεταξύ εργασίας την οποίαν το σώμα επιτελεί και της τροφής η οποία εισάγεται σ' αυτό.

Γράφει ο
Δημήτρης Κ. Στυλιανίδης,
επ. Δ/ντής Ινστιτούτου
Φυλλοβόλων Δένδρων

Τις διάφορες ασθένειες τις απέδιδε εις την κακήν δίαιτα των ανθρώπων, κάτι αντίστοιχο με την κινεζική άποψη ότι μητέρα κάθε ασθένειας είναι η κακή διατροφή. Πίστευε ο Ηρόδικος, ότι μεταξύ της

γυμναστικής και της θεραπευτικής υπάρχει στενός σύνδεσμος και κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό κατόπιν δικής του ασθένειας. Εκ της ιδίας του πείρας ορμώμενος, εφεύρε σύστημα το οποίο ανέπτυξε σε δικό του βι-

βλίο, εις το οποίο συνιστούσε ιδιαίτερα περιπάτους, αγώνες, θερμά λουτρά, εντριβές. Ο Ηρόδικος υπήρξε και σπουδαίος «παιδοτρίβης», δηλαδή ειδικός εκπαιδευτής (γυμναστής), που δίδασκε στα παιδιά την πάλη και άλλες γυμναστικές ασκήσεις.

Ωστόσο οι απόψεις και οι προσπάθειες του Ηρόδικου δεν είχαν την απήχηση την οποίαν θα ανέμενε κανείς. Οι απόψεις του παρέμειναν σε λήθαργο για πολλούς αιώνες. Ίσως πολλές από τις προτεινόμενες ασκήσεις να είχαν και χλευασθεί ακόμη.

Άτυπα και απρογραμματίστα, πολλές εκδηλώσεις στη ζωή ήταν και είναι συγχρόνως και ασκήσεις. Αναφέρουμε το σχοινάκι που κυρίως τα κορίτσια έπαιζαν, ήταν ένας άριστος τρόπος άσκησης. Οι στρατιώτες, στα πλαίσια της εκπαίδευσής των ασκούνται και μάλιστα πολύ εντατικά. Πολλοί εργαζόμενοι χειρωνακτικά ασκούνται. Οι χοροί και μάλιστα οι περισσότεροι ελληνικοί χοροί αποτελούν μια αρκετά καλή άσκηση.

Μεσογειακή Διατροφή

Εκτιμώντας τη μεγάλη σημασία της άσκησης στην αξιοποίηση των τροφών και στην ευεξία των διαφόρων οργάνων του σώματος, η Μεσογειακή Διατροφή περιέλαβε την άσκηση στις διατροφικές πυραμίδες. Για το παρόν άρθρο επιλέξαμε την πυραμίδα της υγιεινής διατροφής που δημιουργήθηκε από τον Dr. Walter Willett και τους συνεργάτες του στη Σχολή Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου του Harvard, την οποίαν και παραθέτουμε.

Εκείνο που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σ' αυτή την πυραμίδα, είναι ότι η καθημερινή άσκηση και ο έλεγχος του σωματικού βάρους, τοποθετούνται στη βάση της, πράγμα το οποίο υποδηλώνει ότι τα δύο αυτά στοιχεία, θεωρούνται τα βασικότερα στα πλαίσια της όλης διατροφής.

Η άσκηση βέβαια είναι ένα από τα στοιχεία που συμβάλλουν στον έλεγχο του σωματικού βάρους, το οποίο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην υγεία των ανθρώπων. Η παχυσαρκία αυξάνει σοβαρά τον κίνδυνο ανάπτυξης σακχαρώδους διαβήτη, παθήσεων της χοληδόχου κύστεως, καρδιακών νοσημάτων,

αρτηριακής υπέρτασης και διαφόρων τύπων καρκίνου (παχέος εντέρου, οισοφάγου, ήπατος και μετεμμηνοπαυσιακού καρκίνου του μαστού). Στις Η.Π.Α., όπως αναφέρεται στο τεύχος 24/2008 του Harvard Medical School, το ποσοστό των Αμερικανών που είναι παχύσαρκοι, έχει τουλάχιστον διπλασιαστεί τα τελευταία σαράντα χρόνια.

Άσκηση και ελεύθερες ρίζες

Ο Harvey. B. Simon MD. σε άρθρο του στο Harvard, Θέματα Υγείας τεύχος 20/2007, αναφέρει ότι κατά την άσκηση, στον οργανισμό των ανθρώπων παράγονται ελεύθερες ρίζες.

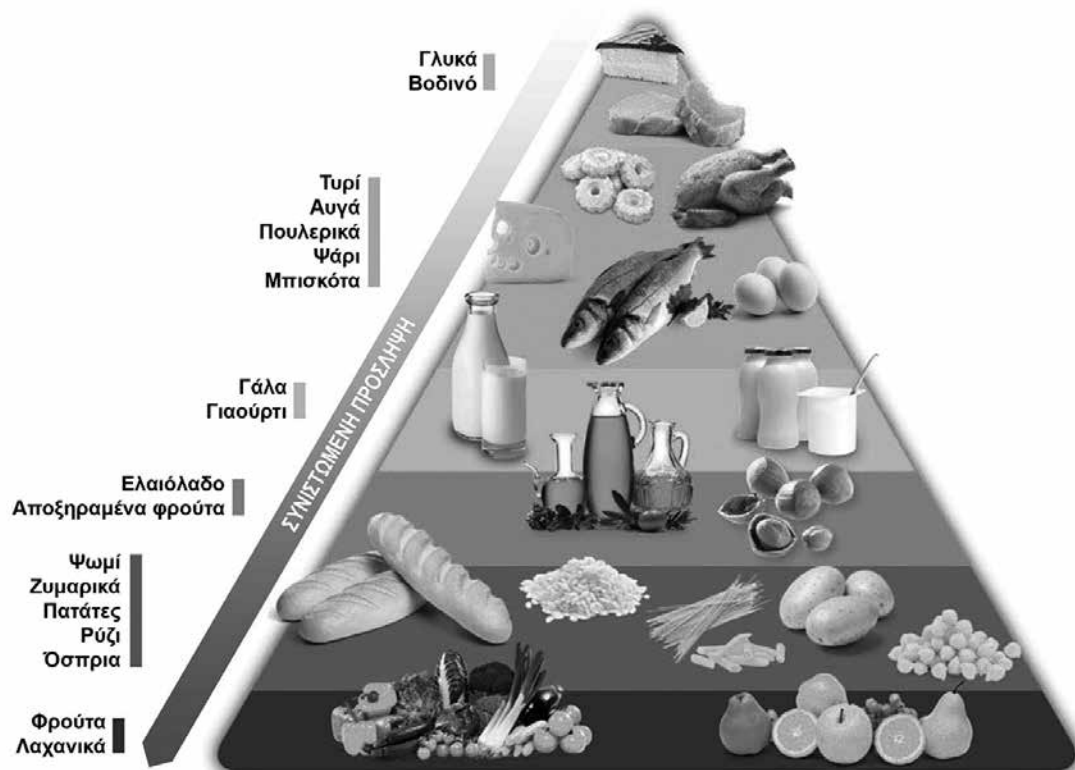
Τι είναι όμως οι ελεύθερες ρίζες και ποιος ο ρόλος των στη ζωή των ανθρώπων; Εχθρούς και φίλους τις ονομάζουν. Όπου υπάρχει ασθένεια και καταστροφή, υπάρχουν και ελεύθερες ρίζες. Η ανάποδη πλευρά είναι: όπου υπάρχει ζωή υπάρχουν ελεύθερες ρίζες. Γενικά η οξειδωτική καταπόνηση των οργανισμών είναι αποτέλεσμα της περίσσειας ελευθέρων ριζών.

Αυτά είναι τα άσχημα νέα με τις ελεύθερες ρίζες. Τα καλά νέα, όπως αναφέρει ο Simon, είναι ότι οι ελεύθερες ρίζες επιτελούν ένα βασικής σημασίας ρόλο για τη φυσική λειτουργία του οργανισμού, από τον έλεγχο της ροής του αίματος μέσα στις αρτηρίες μέχρι τη μάχη εναντίον των μολύνσεων. Ο οργανισμός αναγνωρίζει πως οι ελεύθερες ρίζες μπορεί να είναι επωφελείς ή επιβλαβείς και διαθέτει ένα περίτεχνο δίκτυο ελέγχων για να ρυθμίζει την κατάσταση.

Ωστόσο, σημειώνει ο Simon, αυτό που έχει σημασία δεν είναι η ισορροπία ανάμεσα στην παραγωγή ελευθέρων ριζών και στους οξειδωτικούς μηχανισμούς του οργανισμού, αλλά ο τρόπος με τον οποίον η άσκηση επιδρά στην υγεία. Η τακτική άσκηση προστατεύει έναντι της στεφανιαίας νόσου, των αγγειακών εγκεφαλικών επεισοδίων, της υπέρτασης, του διαβήτη, της παχυσαρκίας, ακόμη και έναντι κακοηθειών, όπως ο καρκίνος του παχέος εντέρου, ο καρκίνος του μαστού και πιθανώς ο καρκίνος του προστάτη.

Και καταλήγει ο Simon: Η άσκηση σας βοηθάει να ενισχύσετε την υγεία σας, ανεξάρτητα από την επίδραση στην παραγωγή

...στην πυραμίδα υγιεινής διατροφής, η καθημερινή άσκηση και ο έλεγχος του σωματικού βάρους, τοποθετούνται στη βάση της...

ελευθέρων ριζών. Αν θέλετε να έχετε καλή υγεία συνεχίστε να γυμνάζεσθε τακτικά. Δεν πρόκειται για μια καινούργια ιδέα.

Άσκηση κατά της κατάθλιψης

Η γυμναστική κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται καλύτερα και η τακτική άσκηση δεν ενισχύει μόνο τη σωματική υγεία αλλά μπορεί να ανεβάσει τη διάθεση, να μειώσει το στρες και να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση, βελτιώνοντας την εμφάνιση και τη σωματική δύναμη. Πόσο χρήσιμη είναι όμως η άσκηση στα άτομα με σοβαρή κατάθλιψη ή άγχος ή χρόνια ψυχική νόσο;

Εκατοντάδες μελέτες δείχνουν ότι μπορεί να βοηθήσει, αλλά υπάρχουν προϋποθέσεις. Άσκηση, μακροχρόνια και εντατική. Μια μελέτη που συνέκρινε την αεροβική γυμναστική με τα καταθλιπτικά φάρμακα σε ασθενείς με μείζονα κατάθλιψη, διαπίστωσε ότι μετά από 16 βδομάδες το 60-70% είχε αναρρώσει από το καταθλιπτικό επεισόδιο. Για να συμπεριλάβει κανείς όλα τα αποτελέσματα των ερευνών χρειάζονται πολλές σελίδες και δεν χωρούν στην εργασία αυτή.

Η ένταση της άσκησης

Σοβαρό είναι το πρόβλημα της έντασης της άσκησης, αν και η ισχυρή ένταση έχει θετικότερα αποτελέσματα. Η δόκτωρ I - Min Lee, μέλος του διδακτικού προσωπικού του Πανεπιστημίου του Harvard λέει: «κάθε μορφή άσκησης θα βελτιώσει τη φυσική σας κατάσταση σε σχέση με το πριν αρκεί να σας προσδώσει υψηλότερο φορτίο έργου, από αυτό που είχατε ως τότε. Το βάδισμα είναι η πιο συνηθισμένη, αλλά και δημοφιλής άσκηση». Μελέτες που αφορούσαν το βάδισμα έδειξαν ότι τα οφέλη είναι μεγαλύτερα όταν ο ρυθμός είναι γρήγορος. Ο ρυθμός όμως ποικίλλει αναλόγως της ηλικίας, του φύλου, του βάρους και της συνολικής φυσικής κατάστασης. Γενικά όμως ένας ρυθμός τριών μιλίων την ώρα αρκεί. Στις ΗΠΑ ισχύει το αγγλικό μίλι ξηράς που είναι 1.609 μέτρα. (3 μίλια = 4.827 μέτρα).

Το βάδισμα καθίσταται πιο αποτελεσματικό, όταν παράλληλα καταναλώνονται τουλάχιστον δέκα σπέρματα (ψίχα) αμυγδάλων.

Υ.Γ. Τελειώνουμε με τα λόγια του μεγάλου φιλοσόφου του Σωκράτη: «Όταν τα σώματα εξασθενίζουν και οι ψυχές αρρωσταίνουν.» **■**

...η τακτική άσκηση δεν ενισχύει μόνο τη σωματική υγεία, αλλά μπορεί να ανεβάσει τη διάθεση βελτιώνοντας την εμφάνιση...

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318

τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512

τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ.: 260

τιμή: 15€

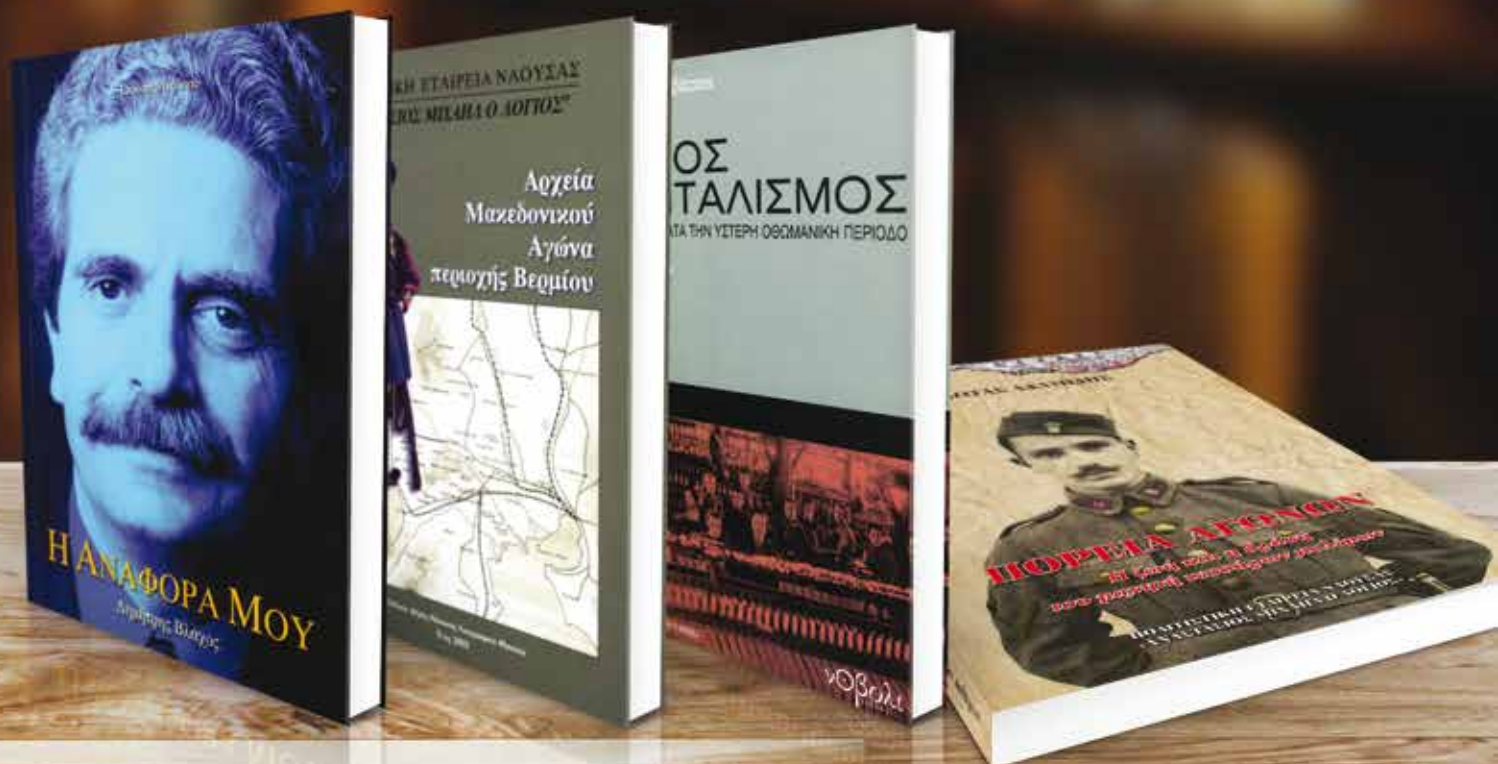
ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδα (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος;», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328

τιμή: 10€

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος ΑΙΩΝΑΣ

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

σελ.: 414
τιμή: 20€ (χαρτόδετο)
25€ (πανόδετο)

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Η ιστορία της Πόλεως Ναούσης από την ίδρυσή της μέχρι την καταστροφή της το 1822.

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270
τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Α' & Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθοδόξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

σελ.: 352, τιμή: 10€
(ο κάθε τόμος)

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ (ΤΟΜΟΣ Β')

Η έκδοση περιλαμβάνει μελέτες και άρθρα του συγγραφέα και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της με συνοδεία πληθώρας πηγών και πλούσια βιβλιογραφία.

σελ.: 442
τιμή: 15€

